

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ**

Спеціальність 051 «Економіка»

ОП «Міжнародна економіка»

Денна форма навчання,

Другий курс,

група МЕМ-23

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ
ВІДНОСИН УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Студенки Білан Тетяни Русланівни

(підпис)

Керівник д.е.н., проф. Петкова Л.О.

(вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Робота допущена до захисту в ЕК

Завідувач кафедри

д.е.н., проф. Петкова Л.О.

(вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Черкаси 2024 р.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота магістра містить 81 сторінка, 12 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел з 50 найменувань, 1 додаток.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес трансформації міжнародних торговельних відносин України.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах трансформації глобального економічного середовища.

Завдання кваліфікаційної роботи магістра: дослідити теоретичні засади формування та розвитку міжнародних торговельних відносин; проаналізувати сучасний стан зовнішньоторговельної діяльності України; визначити основні фактори впливу на трансформацію міжнародних торговельних відносин України; оцінити вплив військової агресії РФ на зовнішньоторговельну діяльність України; дослідити особливості трансформації торговельних відносин України з ЄС; розробити рекомендації щодо вдосконалення зовнішньоторговельної політики України.

За результатами дослідження сформульовані перспективи розвитку міжнародних торговельних відносин України, що пов'язані з реалізацією євроінтеграційного курсу, диверсифікацією експорту, підвищенням конкурентоспроможності української продукції на світових ринках та адаптацією до нових умов глобальної торгівлі.

Одержані результати можуть бути використані при розробці стратегічних документів щодо розвитку зовнішньої торгівлі України,

Рік виконання кваліфікаційної роботи магістра 2024

Рік захисту кваліфікаційної роботи магістра _____

Підпис студента _____

Дата _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ.....	6
1.1. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин.....	6
1.2 Роль міжнародних організацій в регулюванні світової торгівлі	12
1.3 Міжнародні торговельні стратегії та їх вплив на економіку країн	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	27
2.1. Структура зовнішньої торгівлі України: товарна та географічна характеристика	27
2.2. Основні торговельні партнери України та їх економічний вплив	34
2.3. Вплив євроінтеграції та угод про вільну торгівлю на зовнішню торгівлю України	42
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ.....	50
3.1. Вплив глобальних економічних змін на міжнародні торговельні відносини України	50
3.2. Інновації та цифровізація в зовнішньоторговельній діяльності України	54
3.3. Стратегії розвитку міжнародної торгівлі України в контексті повоєнного відновлення економіки	61
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження трансформації міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах обумовлена кардинальними змінами у глобальному економічному середовищі та геополітичній ситуації, що суттєво впливають на зовнішньоторговельну діяльність країни. В умовах російської військової агресії, глобальної пандемії COVID-19 та загального переформатування світових торговельних ланцюгів, Україна змушена адаптувати свою зовнішньоторговельну політику та шукати нові шляхи інтеграції у світову економіку. Особливої актуальності набуває дослідження нових можливостей та викликів, що постають перед українською економікою в контексті поглиблення співпраці з Європейським Союзом та диверсифікації торговельних партнерів.

Значний внесок у дослідження міжнародних торговельних відносин України зробили такі вітчизняні науковці як А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, які досліджували теоретичні основи та практичні аспекти зовнішньоторговельної діяльності України. Питання євроінтеграції та трансформації торговельних відносин розглядали І.В. Бураковський, В.М. Геєць, О.І. Шнирков. Проблеми диверсифікації зовнішньої торгівлі та пошуку нових ринків висвітлені у працях В.Г. Андрійчука, О.І. Рогача, А.С. Філіпенка.

Проблема дослідження полягає у необхідності комплексного аналізу трансформаційних процесів у міжнародних торговельних відносинах України в умовах безпрецедентних викликів та змін глобального економічного середовища, а також визначення ефективних механізмів адаптації зовнішньоторговельної політики до нових реалій.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах трансформації глобального економічного середовища.

Об'єктом дослідження є процес трансформації міжнародних торговельних відносин України.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти трансформації міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання дослідження:

- дослідити теоретичні засади формування та розвитку міжнародних торговельних відносин;
- проаналізувати сучасний стан зовнішньоторговельної діяльності України;
- визначити основні фактори впливу на трансформацію міжнародних торговельних відносин України;
- оцінити вплив військової агресії РФ на зовнішньоторговельну діяльність України;
- дослідити особливості трансформації торговельних відносин України з ЄС;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення зовнішньоторговельної політики України.

Теоретична значущість дослідження полягає у поглибленні наукових знань про особливості трансформації міжнародних торговельних відносин в умовах глобальних викликів, систематизації факторів впливу на зовнішньоторговельну діяльність країни та розвитку методологічних підходів до аналізу трансформаційних процесів у міжнародній торгівлі.

Практична значущість роботи визначається можливістю використання результатів дослідження при розробці стратегічних документів щодо розвитку зовнішньоторговельної діяльності України, формуванні державної політики у сфері міжнародної торгівлі та прийнятті управлінських рішень щодо адаптації торговельної політики до нових умов.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системний аналіз; статистичний аналіз; порівняльний аналіз; SWOT-аналіз.

Структура роботи відповідає логіці дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Міжнародна торгівля в системі міжнародних економічних відносин

Міжнародна торгівля є традиційною та найбільш розвинутою формою міжнародних економічних відносин (МЕВ). Вона відіграє важливу роль у взаємодії між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці (МПП) і є відображенням взаємної економічної залежності на глобальному рівні. Міжнародна торгівля формує зв'язки між національними економіками та сприяє їх інтеграції у світову економічну систему. Сьогодні на неї припадає близько 80% всього обсягу міжнародних економічних відносин, що підкреслює її значущість у світовій економіці.

Однією з основних ролей міжнародної торгівлі є розширення національної ресурсної бази. Завдяки торгівлі країни отримують доступ до ресурсів, яких вони самі не мають у достатній кількості або взагалі не виробляють. Це дозволяє ефективніше використовувати національні ресурси, знижувати витрати виробництва та підвищувати продуктивність економіки.

Міжнародна торгівля також сприяє збільшенню ємності внутрішнього ринку, встановлюючи зв'язки між національними та світовими ринками. Це дозволяє національним виробникам розширювати ринок збуту своєї продукції, залучаючи до цього іноземних споживачів. Взаємозв'язок національних і світових ринків сприяє зростанню обсягів виробництва і розвитку економічних відносин між країнами, що стимулює розвиток національних економік [20, с.203-204].

Ще одним важливим аспектом міжнародної торгівлі є її здатність розширювати масштаби виробництва. Це досягається через ефект економії на масштабах, що обмежені виробничими можливостями національних економік. Участь у міжнародній торгівлі дозволяє країнам виробляти більше товарів і

послуг, ніж вони могли б виробити виключно на основі власних ресурсів і ринку, що своєю чергою підвищує рівень ефективності та конкурентоспроможності їх економік [28, 29].

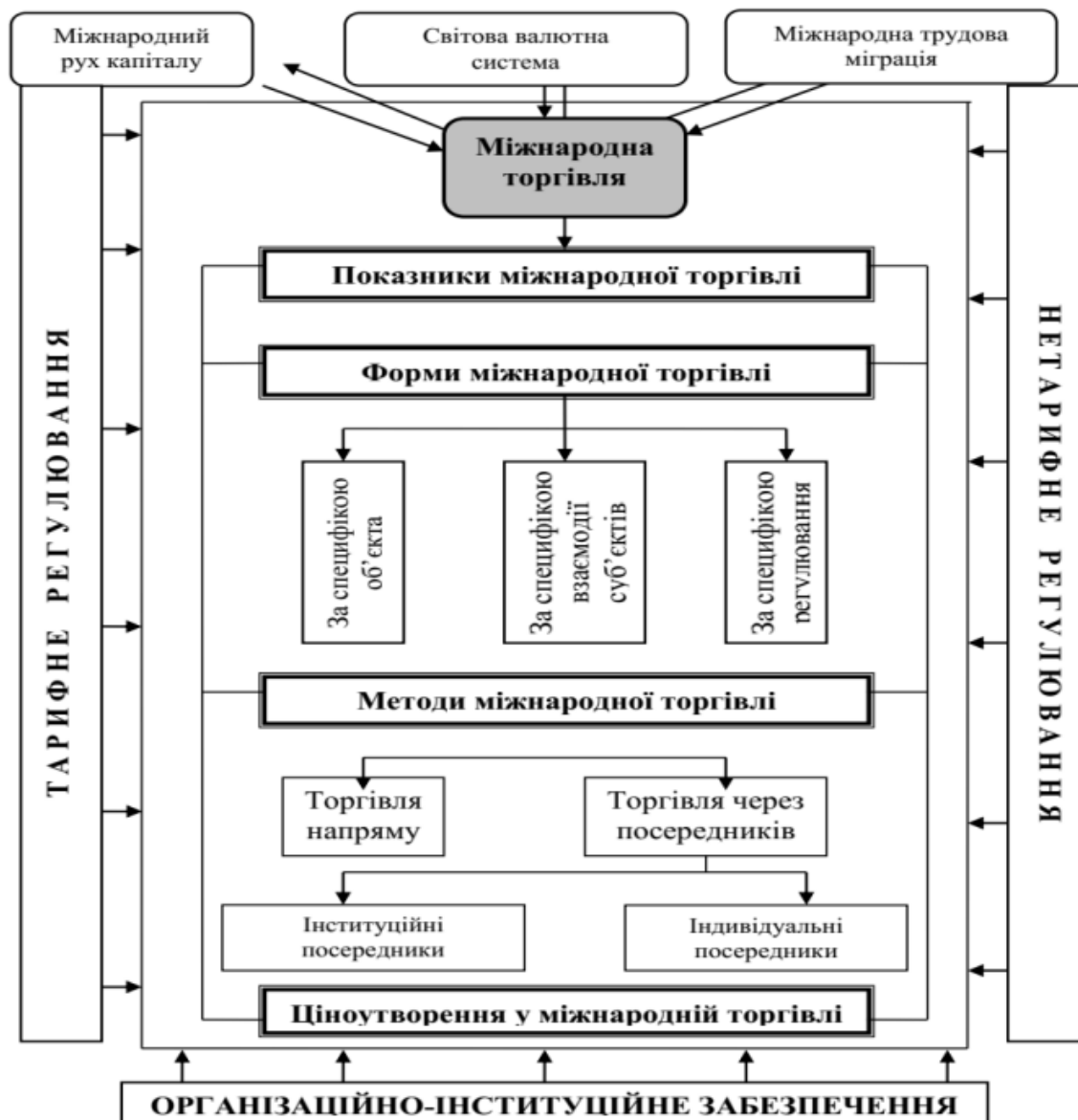

Рис. 1.1. Структура міжнародної торгівлі

Джерело: створено автором на основі [37]

Міжнародна торгівля також забезпечує країни можливістю отримання додаткового доходу. Це досягається через різницю у національних та інтернаціональних витратах виробництва. Завдяки різниці у витратах на виробництво товарів у різних країнах, національні виробники можуть продавати

свою продукцію на міжнародних ринках за вищими цінами, отримуючи тим самим додатковий дохід, що позитивно впливає на національну економіку.

Значну роль міжнародна торгівля відіграє і у розвитку спеціалізації країн. Вона стимулює країни до зосередження на виробництві тих товарів і послуг, у яких вони мають конкурентні переваги. Це дозволяє збільшити обсяги виробництва, знижуючи витрати на його організацію, що сприяє загальному економічному розвитку. Участь у міжнародній торгівлі дає змогу країнам оптимально використовувати свої виробничі ресурси, підвищувати рівень технологій та підвищувати рівень життя населення.

Таким чином, міжнародна торгівля є одним із ключових чинників економічного зростання та розвитку. Вона стимулює інтеграцію національних економік у світову економічну систему, сприяє підвищенню ефективності виробництва, розвитку спеціалізації та отриманню додаткових економічних вигод.

Аналітичний огляд показує, що міжнародна торгівля будується на принципах рівності, взаємовигідного співробітництва та захисту інтересів усіх країн, особливо тих, що розвиваються. Ці принципи сприяють стабільності у світовій економіці, створюючи можливості для розширення ринків, зміцнення національних економік і забезпечення соціального прогресу (таб.1.1.).

Таблиця 1.1

Основні принципи міжнародної торгівлі та їх аналітичний огляд

Принцип	Опис	Аналітичний огляд
Принцип суверенної рівності та невторчання	Торгівельні відносини повинні базуватися на повазі до суверенітету держав, самовизначення народів та невторчання у внутрішні справи.	Принцип забезпечує рівноправність країн на міжнародній арені та захищає їхні інтереси від політичного тиску. Він підтримує стабільність у міжнародній торгівлі, дозволяючи країнам самостійно визначати свою політику.

Продовження табл. 1.1

Недопущення дискримінації	Торгівельні відносини не повинні дискримінувати	Заборона дискримінації зміцнює економічні зв'язки між країнами з
---------------------------	---	--

	країни через їх належність до різних соціально-економічних систем.	різними політичними і економічними системами, сприяючи стабільності глобального ринку.
Суверенне право на вільну торгівлю	Кожна країна має право самостійно встановлювати торговельні відносини з іншими державами.	Основоположний принцип міжнародної торгівлі, який забезпечує країнам свободу вибору партнерів для торгівлі та формує відкритий ринок.
Спільний економічний розвиток	Міжнародна торгівля повинна сприяти загальному економічному розвитку та соціальному прогресу.	Принцип підкреслює важливість глобальної співпраці для забезпечення економічного зростання та мирних відносин між країнами.
Розвиток регіональних економічних угруповань	Міжнародна торгівля повинна сприяти інтеграції країн через регіональні економічні угоди.	Регіональні угруповання сприяють зростанню економічної співпраці на локальному рівні, що дозволяє країнам підвищувати свою конкурентоспроможність на світовому ринку.
Регулювання торгівлі заради соціального прогресу	Міжнародна торгівля повинна регулюватися таким чином, щоб сприяти соціальному та економічному прогресу.	Принцип підкреслює важливість встановлення правил, що забезпечують економічний розвиток, зокрема у менш розвинутих країнах.
Взаємовигідна торгівля	Міжнародна торгівля повинна бути вигідною для всіх учасників і здійснюватися на умовах найбільшого сприяння.	Створення взаємовигідних умов торгівлі підтримує рівновагу у світовій економіці та сприяє економічній стабільності.
Доступ до ринків	Економічне зростання залежить від доступу до ринків і вигідних умов торгівлі сировиною.	Відкритий доступ до ринків стимулює економічний розвиток, особливо для країн, що експортують сировину. Це є важливим фактором для зміцнення їх економіки.
Підтримка країн, що розвиваються	Розвинуті країни повинні уникати впливу на розширення імпорту з країн, що розвиваються.	Принцип передбачає відповідальність розвинутих країн за підтримку економічного зростання країн, що розвиваються, сприяючи їх інтеграції у глобальну економіку.
Міжнародний поділ праці	Економічна політика має сприяти міжнародному поділу праці відповідно до потреб країн.	Це дозволяє країнам ефективно використовувати свої ресурси та спеціалізуватися у виробництві товарів і послуг, що підвищує загальну ефективність світової економіки.
Фінансова допомога країнам, що розвиваються	Міжнародні інститути повинні посилювати фінансову допомогу для розвитку експорту країн, що розвиваються.	Надання фінансової допомоги стимулює економічний розвиток країн, що розвиваються, полегшуючи їм доступ до глобальних ринків та допомагаючи подолати економічні труднощі.

Продовження табл. 1.1

Використання коштів від роззброєння	Частина коштів, зекономлених від роззброєння, повинна спрямовуватися на економічний розвиток країн, що розвиваються.	Перерозподіл ресурсів на користь країн, що розвиваються, сприяє їх економічному зростанню та створює сприятливі умови для їх інтеграції у міжнародну торгівлю.
Підтримка країн без виходу до моря	Країни без виходу до моря повинні отримувати максимальну підтримку для подолання перешкод у торгівлі.	Принцип, що забезпечує справедливий доступ до міжнародної торгівлі для країн, що мають географічні обмеження.
Деколонізація та економічний розвиток	Повна деколонізація є умовою для економічного розвитку та суверенних прав країн на природні ресурси.	Деколонізація дає можливість країнам здійснювати самостійне управління своїми ресурсами, що є важливим для їх економічного та соціального розвитку.

Джерело: створено автором на основі [6; 20; 24; 25; 26]

Міжнародна торгівля, як і внутрішня, володіє трьома основними характеристиками, які є визначальними для її аналізу та розуміння. Перш за все, це загальний обсяг, або товарообіг, що відображає сукупний масштаб торгівельних операцій, здійснених між країнами світу. Цей показник є важливим індикатором економічного розвитку, оскільки демонструє рівень інтеграції країни у світову економічну систему, її здатність брати участь у міжнародних торгівельних відносинах та конкурувати на глобальних ринках.

Другою важливою характеристикою міжнародної торгівлі є її товарна структура. Вона відображає співвідношення різних видів товарів, що експортуються та імпортуються країною, і дозволяє виявити основні напрями її торгівельної спеціалізації. Товарна структура може включати торгівлю готовою продукцією, машинами та устаткуванням, сировинними ресурсами, а також послугами. Наприклад, країни, що експортують переважно сировину, часто залежать від коливань світових цін на ці товари, тоді як експортери високотехнологічної продукції здатні зміцнювати свої позиції на ринках завдяки інноваціям та підвищенню якості товарів.

Третім аспектом є географічна структура, що визначає розподіл зовнішньоторговельних операцій між різними регіонами та країнами світу. Цей показник демонструє географічну спрямованість торгівельної діяльності країни та відображає рівень її інтеграції у ті чи інші міжнародні ринки. Географічна

структура є важливою для розуміння регіональних особливостей економічної співпраці, а також для виявлення потенційних ризиків, пов'язаних із залежністю від певних регіонів чи країн-партнерів [5].

Термін "зовнішня торгівля" застосовується для опису торгівельних операцій країни з іншими державами. Зовнішня торгівля складається з двох основних компонентів: імпорту, що являє собою ввезення товарів та послуг з-за кордону, та експорту, тобто вивезення національної продукції за межі країни. Це взаємодія, що охоплює широкий спектр товарів і послуг, відіграє ключову роль у забезпеченні країни необхідними ресурсами, технологіями та товарами, які вона не може виробляти самостійно або виробляє з недостатньою ефективністю.

Зовнішньоторговельна діяльність може бути поділена за товарною спеціалізацією, включаючи торгівлю готовою продукцією, машинами та устаткуванням, сировинними ресурсами та послугами. Торгівля готовою продукцією зазвичай включає споживчі товари та інші вироби, що надходять безпосередньо на ринки збуту. Торгівля машинами та устаткуванням охоплює промислові товари, що є важливими для технічного переоснащення та модернізації економіки. Торгівля сировинними ресурсами, такими як нафтові продукти, метали та інші природні ресурси, є основою для багатьох економік, особливо тих, що залежать від експорту природних багатств. Торгівля послугами охоплює широкий спектр видів діяльності, включаючи фінансові послуги, транспорт, інформаційні технології та інші невиробничі сектори, що забезпечують важливі канали міжнародної співпраці та розвитку [16].

Таблиця 1.2

Показники оцінки ступеня відкритості в міжнародній торгівлі

Показник	Визначення
Експорт	Продаж товару, що передбачає його вивіз за кордон.
Імпорт	Покупка товару, що передбачає його ввезення з-за кордону.
Зовнішньоторгівельний оборот (COT)	Сукупний обсяг експорту та імпорту за визначений період часу.

Продовження табл. 1.2

Реекспорт	Вивезення раніше завезеного товару без його переробки.
Реімпорт	Ввезення раніше вивезених товарів без їх переробки.

Торгівельне сальдо (ТС)	Різниця вартісних обсягів експорту та імпорту.
Торговий оборот (ТО)	Сума вартісних обсягів експорту та імпорту.
Експортна квота	Відношення вартісного обсягу експорту до ВВП $Екв = Езр / ВВП * 100\%$
Імпортна квота	$Ікв = Ізр / ВВП * 100\%$
Квота торгівельного обороту	$ВВП \text{ Токв} = Тозр / ВВП * 100\%$
Темп росту експорту	$Тре = (Езр / Ебр) * 100\%$
Темп росту імпорту	$Трі = (Ізр / Ібр) * 100\%$
Темп росту торгового обороту	$Трто = (ТОзр / ТОбр) * 100\%$.
Темп приросту експорту	$Тпре = (Трезр / Требр) * 100\%$
Темп приросту імпорту	$Тпри = (Трізр / Трібр) * 100\%$
Темп приросту торгового обороту	$Тпрто = (Тртозр / Тртобр) * 100\%$
Коефіцієнт еластичності торгівельного обороту	Відношення приросту зовнішньоторгівельного обороту за певний період до приросту валового національного продукту за той же період.

Джерело: створено автором на основі [25]

Ступінь відкритості національних економічних систем значно зріс з середини ХХ століття, що відображає процеси глобалізації. В середині ХХ століття середній показник відкритості, який часто вимірюється зовнішньоторговельною квотою, становив приблизно 16%. Однак до 2004 року цей показник зріс до 36%, а вже до 2023 року він перевищив 49%. Це свідчить про те, що майже половина товарів та послуг у світі повністю або частково виробляється за межами країн їх споживання. Така відтворювальна взаємозалежність більшості національних економік змушує їх переходити від статусу відносно автономних систем до інтегрованих підсистем глобального господарського організму. Сучасна світова економіка перетворюється на єдине ціле, де граничні ринки і виробничі потужності стають взаємозалежними та взаємопов'язаними, підтримуючи глобальну економічну інтеграцію [3, с.19-22].

1.2 Роль міжнародних організацій в регулюванні світової торгівлі

У сучасному глобалізованому світі виникли і активно розвиваються нові учасники соціально-економічних процесів, зокрема міжнародні організації.

Міжнародні організації є асоціаціями держав, інституцій, або індивідуальних осіб, що спільно реалізують певні цілі чи програми, керуючись узгодженими правилами і процедурами, і чия діяльність виходить за рамки національних кордонів. Основною відмінністю міжнародних організацій від державних установ є їх здатність виконувати регулювальні функції на супранаціональному рівні. Як регулятори глобальної економіки, вони мають значний вплив на її напрямки розвитку, оскільки координують діяльність багатьох країн. Практично жодна країна світу не стоїть осторонь від міжнародних організацій; навпаки, більшість залучена до діяльності декількох таких організацій.

Міжнародні організації, об'єднуючи в собі економічний, політичний та науковий потенціал своїх членів, володіють значними ресурсами і можуть здійснювати вирішальний вплив на розвиток світової економіки. Вони є стратегічно важливими суб'єктами, що формують економічні тренди та політики. В контексті їхньої стратегічної діяльності, стратегія розуміється як довгостроковий план або курс дій, спрямований на подолання економічних викликів сучасності та досягнення поліпшених параметрів розвитку. Стратегічна політика міжнародних організацій включає набір заходів, які спрямовані на реалізацію цих стратегічних цілей в масштабах глобальної економіки.

У рамках сучасної глобалізації виникають та активно розвиваються нові учасники соціально-економічної взаємодії, серед яких особливе місце займають міжнародні організації. Ці організації являють собою об'єднання держав, інституцій чи осіб, які на основі встановлених правил і процедур спільно втілюють певні програми чи цілі, діючи за межами національних кордонів. Відрізняючись від національних установ, міжнародні організації регулюють економічні процеси на міжнародному рівні, впливаючи на розвиток і напрямки світової економіки. Вони включають до своїх рядів майже всі країни світу і є стратегічно важливими суб'єктами, які формують економічні тенденції глобального масштабу. Критерії та типи сучасних міжнародних організацій наведені в Додатку А.

Міжнародні організації як глобальні регулятори об'єднують економічний, політичний і науковий потенціал країн-членів, що дозволяє їм впливати на формування національних стратегій і сприяти розвитку світової економіки. Наприклад, на Всесвітній конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 році була висунута концепція сталого розвитку, яка інтегрує економічні і екологічні аспекти, вказуючи на необхідність їх гармонізації.

Особливе місце у системі міжнародних організацій займає Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка є глобальною, універсальною, багатофункціональною міждержавною організацією. ООН координує велику кількість програм і спеціалізованих установ, які регулюють економічну взаємодію між країнами. Серед них — Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Світова організація торгівлі, які мають значний вплив на ключові аспекти міжнародної економіки. ООН також включає спеціалізовані агентства, такі як Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) і Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО), а також регіональні комісії, які сприяють співробітництву на регіональному рівні [13].

Таблиця 1.3

Основні організації та їх роль у регулюванні світової торгівлі

Організація	Основна роль у регулюванні світової торгівлі
СОТ (Світова організація торгівлі)	Забезпечення лібералізації торгівлі, розв'язання торгівельних спорів, розробка міжнародних торгівельних стандартів, нагляд за дотриманням глобальних торгівельних угод.
МВФ (Міжнародний валютний фонд)	Регулювання макроекономічних політик країн, що впливають на міжнародну торгівлю, надання фінансової підтримки державам для стабілізації їхньої економіки, що впливає на їх зовнішньоторгівельну активність.
Світовий банк	Фінансування проєктів, спрямованих на покращення інфраструктури та розвиток, що підтримує торгівлю, надання кредитів та грантів для економічного розвитку.

Продовження табл. 1.3

ВОІВ (Всесвітня організація інтелектуальної власності)	Адміністрація міжнародних конвенцій щодо захисту інтелектуальної власності, що впливає на торгівлю, зокрема, на торгівлю продуктами з високим рівнем ІР. Підтримка та захист прав на інтелектуальну власність через угоду TRIPS.
--	--

ООН (Організація Об'єднаних Націй)	Забезпечення глобальної співпраці та встановлення міжнародних стандартів у різних областях, включаючи економіку і торгівлю. ООН також сприяє міжнародному діалогу і формулюванню політики, підтримує сталий розвиток та допомагає у регулюванні міжнародної торгівлі через свої спеціалізовані агентства.
------------------------------------	---

Джерело: створено автором на основі [27, с.65-67]

Відповідь ООН на глобальні зміни, такі як деколонізація чи виникнення нових незалежних держав, включала створення таких структур, як Міжнародна асоціація розвитку, яка фокусується на фінансуванні розвитку країн, що розвиваються, а також Програму розвитку ООН (ПРООН) та Конференцію з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД). Ці інституції забезпечують необхідну підтримку для прискорення економічного зростання у менш розвинених країнах, сприяючи тим самим стабільності та безпеці в глобальному масштабі.

У рамках сучасної глобалізації, міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні міжнародних економічних стратегій, охоплюючи майже всі сфери людської діяльності, включно з економічною. Одним із найвидатніших прикладів їх впливу є розробка стратегій економічного розвитку, які лягли в основу Декад економічного розвитку. Ці стратегії, що розробляються кожні десять років з 1960 року, зокрема у 1990-х, були спрямовані на підтримку країн, що розвиваються, щоб стимулювати їх економічний прогрес.

Фінансова сфера, яку часто називають життєво важливою системою економіки, потребує особливої уваги, оскільки ефективний економічний розвиток як окремих компаній, так і цілих країн, вимагає адекватного фінансування. Це призвело до створення масштабної мережі міжнародних фінансових організацій, серед яких Світовий банк виступає як один із лідерів. Світовий банк складається з п'яти афілійованих організацій: Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Багатосторонньої агенції гарантування інвестицій, та Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів. Завдання цих установ полягає у підтримці економічного розвитку через фінансування та розвиток приватного бізнесу, а також через стимулювання зарубіжних

інвестицій у країни, що розвиваються, захист інвесторів від некомерційних ризиків [14, с.188-189].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) також грає важливу роль у світовій економіці, впливаючи на формування стратегій економічного розвитку. Завдання МВФ включають зміцнення міжнародного валютного співробітництва, забезпечення стабільності у системі міжнародних платежів та валютних курсів, а також надання кредитів країнам-членам для підтримки їхнього економічного розвитку.

Світовий банк та Міжнародний валютний фонд становлять основу глобальної валютно-кредитної системи, визначаючи напрямки економічної політики для інших фінансових інституцій, у тому числі регіональних. Їх вплив посилюється через те, що багато країн, які є членами регіональних інституцій, таких як Європейський інвестиційний банк, також є учасниками МВФ і Світового банку. Це підкреслює важливість цих організацій у розробці міжнародних економічних стратегій.

Співпраця міжнародних фінансових організацій з національними урядами також є ключовим фактором у впливі на формування глобальних економічних політик. Наприклад, після вступу України до Міжнародного валютного фонду у 1992 році, країна одразу ж стала членом Світового банку. Останнім часом взаємодія України з цією групою була визначена Стратегією партнерства на 2012 – 2016 роки, яка була націлена на підтримку уряду України в імплементації економічних реформ. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, що є частиною Світового банку, співпрацював з Україною над численними проєктами, серед яких розвиток міської інфраструктури, передача електроенергії, реабілітація гідроелектростанцій, ініціативи з енергоефективності та поліпшення автомобільних доріг, на загальну суму позик понад 1556 мільйонів доларів США [44].

У контексті євроінтеграції Україна інтенсифікувала своє співробітництво з європейськими фінансовими установами. За даними Міністерства фінансів

України, до початку 2014 року портфель ЄБРР в Україні включав 337 проєктів із загальним фінансуванням у розмірі 8,7 мільярда євро.

Міжнародні фінансові організації, співпрацюючи з державами, значно сприяють розвитку їхніх національних економік і формують стратегічний вектор економічного розвитку. Організації, такі як Світовий банк, МВФ та ЄБРР, мають особливе значення в міжнародних економічних відносинах та впливають на розвиток державних програм у багатьох країнах. Однак, міжнародні організації підкреслюють, що зовнішня фінансова підтримка ефективна лише тоді, коли приймаюча країна реалізує ефективну економічну політику. Це передбачає, що:

1. Фінансова допомога має бути достатньою, щоб забезпечити фінансування інвестиційних планів країни та програми значних перетворень, оскільки перерви у фінансуванні можуть підірвати реалізацію реформ;

2. Фінансування не повинно розсіюватись на численні малі проєкти, які потребують значних зусиль для ефективного управління, координації та моніторингу. Успіх зовнішньої підтримки залежить від здатності уряду країни-реципієнта втілити ці плани, що включає:

- Децентралізоване управління державними інвестиціями;
- Високу якість підготовки персоналу;
- Використання сучасних інформаційних технологій для контролю процесів;
- Визначення чітких кількісних цілей, які уряд планує досягти після реалізації інвестиційної програми;
- Якісний аудит витрачання коштів;
- Забезпечення прозорості і оцінки результатів інвестиційного проєкту.

У своїх взаєминах з Міжнародним валютним фондом, Україні важливо пропонувати комплексні заходи, які погоджені з експертами організації, для вирішення економічних викликів. Ці заходи повинні включати фінансову та макроекономічну стабілізацію, стимулювання потенціалу економічного зростання, а також забезпечення економічної безпеки держави.

Попри деякі складнощі, пов'язані з діяльністю міжнародних фінансових організацій і неоднозначні результати їхньої взаємодії з певними країнами, загалом вони вносять значний вклад у розв'язання проблем національних економік. Ці організації надають фінансову підтримку країнам, що розвиваються, фінансують економічні реформи в країнах з перехідними економіками і сприяють структурній перебудові економіки з метою розвитку інноваційних секторів. У процесі цих діяльностей, міжнародні фінансові організації беруть активну участь у формуванні глобальних стратегій економічного розвитку, спрямованих на поліпшення його ефективності.

Також, важливою сферою економіки є міжнародна торгівля. Сучасна тенденція показує, що все більше товарів та послуг набуває глобального характеру. Держави конкурують за можливість зайняти вигідну позицію у ланцюжках створення доданої вартості, що збільшує їх економічну ефективність і вплив на світовому ринку.

Світова організація торгівлі (СОТ) виступає ключовим міжнародним регулятором у сфері глобальної торгівлі, маючи стратегічну мету сприяти лібералізації міжнародної торгівлі. Основними завданнями СОТ є зниження торговельних бар'єрів, сприяння вільному доступу до ринків та ресурсів, і вирішення дискримінаційних обмежень у міжнародній торгівлі. СОТ реалізує свої функції через моніторинг стану світової торгівлі, консультативну підтримку у сфері торгівлі, вирішення торговельних спорів, розробку глобальних торговельних стандартів, і нагляд за торговельною політикою країн-членів [34].

СОТ керується низкою основних принципів:

- Принцип найбільшого сприяння гарантує, що будь-які торговельні преференції, надані однією країною членом СОТ, повинні бути доступні всім іншим членам, тим самим запобігаючи дискримінації.
- Принцип національного режиму стверджує, що імпортовані товари мають отримати не менш сприятливі умови, ніж аналогічні місцеві товари на національному ринку.

- Принцип захисту національної промисловості вимагає, що захисні заходи, такі як мита, повинні використовуватися замість кількісних обмежень, які можуть ускладнювати міжнародну торгівлю.
- Принцип утворення стабільної основи торгівлі забезпечує, що затверджені митні тарифи не можуть бути односторонньо змінені членами СОТ.
- Принцип справедливої конкуренції стосується субсидій і демпінгу, які є предметом осуду СОТ.
- Принцип дії у надзвичайних ситуаціях дозволяє членам СОТ тимчасово порушити взяті на себе зобов'язання у разі національної кризи або стихійних лих за умови попереднього узгодження з організацією.

Ці засади і принципи діяльності СОТ є фундаментом для забезпечення відкритої та справедливої системи світової торгівлі, покликаної стимулювати економічний ріст та розвиток на міжнародному рівні.

Сфера впливу Світової організації торгівлі (СОТ) охоплює широкий спектр аспектів, включаючи митно-тарифне регулювання, антидемпінгові заходи, застосування субсидій і компенсацій, нетарифні обмеження, діяльність митних союзів, зон вільної торгівлі, та регулювання торгівлі окремими товарами. Однією з найбільших викликів є вдосконалення торгівельних правил, які б задовольняли інтереси всіх членів СОТ, зокрема через ліквідацію тарифних та нетарифних бар'єрів і стандартизацію технічних норм товарів.

Щодо аспектів торгівельних інвестицій, СОТ прагне застосувати до іноземних інвестицій той самий режим найбільшого сприяння, що й у міжнародній торгівлі. Також зберігається політика пільг для країн, що розвиваються, дозволяючи їхнім товарам входити на ринки розвинутих країн без тарифних обмежень і квот.

Одним зі значних досягнень у розвитку світової торгівлі стало ухвалення 27 листопада 2014 року міжнародної Угоди СОТ про спрощення торгівельних процедур. Ця угода має на меті сприяння виконанню експортно-імпортних операцій в більш стислі терміни та на зручних умовах. За оцінками Світового банку та Всесвітнього економічного форуму, зменшення транзакційних витрат

та бюрократичних перепон може збільшити глобальний ВВП і сприяти зростанню світової торгівлі на 3 – 5%, тоді як зниження тарифів після Уругвайського раунду переговорів вже спричинило зростання торгівлі на 2 – 3%.

Також актуальним залишається питання захисту інтересів товаровиробників у міжнародному контексті, що вимагає чіткого обрахунку специфічних показників, таких як рівень захисту внутрішнього ринку, компенсаційні платежі, показники агрегатної підтримки та заходи для забезпечення спеціальних гарантій.

ВОІВ, як спеціалізоване агентство ООН, відіграє центральну роль в адмініструванні міжнародних договорів з інтелектуальної власності, забезпечуючи їх впровадження та захист через адміністративні, цивільно-правові та карні процедури. Угода TRIPS містить норми щодо адекватного захисту інтелектуальної власності і штрафів за її порушення, підкреслюючи стратегічну роль ВОІВ і СОТ у формуванні глобальної інноваційної політики та захисту інтелектуальних досягнень на міжнародному рівні [17, с.58].

Як бачимо, міжнародні організації відіграють стратегічну роль у регулюванні світової економіки, забезпечуючи координацію, фінансову підтримку та стандартизацію глобальних торговельних процесів. Їх діяльність спрямована на стимулювання інновацій, підтримку сталого розвитку та усунення торговельних бар'єрів, що підвищує ефективність міжнародної економічної взаємодії. Завдяки активній співпраці з державами та впровадженню стратегічних ініціатив, міжнародні організації сприяють економічному зростанню та стабільності на глобальному рівні.

1.3 Міжнародні торговельні стратегії та їх вплив на економіку країн

Міжнародні торговельні стратегії є ключовими елементами економічної політики країн, що прагнуть зміцнити свої позиції на глобальному ринку. Ці стратегії мають значний вплив на економічний розвиток держав, оскільки вони визначають умови зовнішньо-торгівельної діяльності, спрямованої на

забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та збільшення національного добробуту. Стратегії міжнародної торгівлі включають широкий спектр інструментів, таких як зниження тарифних і нетарифних бар'єрів, укладання двосторонніх або багатосторонніх угод, підтримка національних експортерів, стимулювання іноземних інвестицій, а також регулювання доступу до національних ринків.

Зміни в торгівельній політиці мають прямий вплив на величину торгівельних потоків. Протекціонізм, що характеризується застосуванням тарифів і квот, зазвичай знижує обсяги імпорту та експорту між країнами. На противагу, угоди про вільну торгівлю сприяють збільшенню торгівельних обсягів шляхом лібералізації торгівельних бар'єрів [18, с.19-20].

Прикладом такого впливу є Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA), яка сприяла значному росту торгівлі між США, Канадою та Мексикою. Згідно з даними Торгівельного представництва США, з моменту підписання NAFTA у 1993 році до 2017 року американський експорт до країн-партнерів збільшився зі 142 до понад 525 мільярдів доларів, що становить зростання на близько 370% [42, с.57].

Також важливо враховувати діяльність ключових міжнародних альянсів та торгівельних блоків, які активно впливають на глобальну економічну карту. Активність цих структур за 2022–2023 роки підкреслює значення міжнародної співпраці в сучасних економічних умовах.

Таблиця 1.3

Ключові міжнародні альянси та торгівельні блоки станом на
2022–2023 рр.

Торгівельний блок/Альянс	Кількість країн-членів	Загальний ВВП (трлн дол. США)	Загальна торгівля (трлн дол. США)	Основні події
Європейський Союз (ЄС)	27	18.3	4.9	Розширення Єдиного ринку, включаючи Цифровий єдиний ринок; фокус на стійкість
Африканська зона вільної торгівлі (AfCFTA)	54	3.4	1.2	Подальша інтеграція та зниження мит; розширення цифрової інфраструктури та електронної комерції

Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP)	15	26.2	10.4	Впровадження знижень мит; зміцнення регіональних ланцюгів створення вартості та економічного співробітництва
Всеосяжна та прогресивна угода про Транстихоокеа нське партнерство (CPTPP)	11	13.5	3.5	Переговори про приєднання Великої Британії; подальше зниження мит та регуляторної гармонізації
Угода між Сполученими Штатами, Мексикою та Канадою, є торгівельним блоком (USMCA)	3	24.2	1.8	Угода маркує перехід від NAFTA до USMCA та має за мету модернізацію торгівельних відносин між країнами-учасниками, із акцентом на цифровій торгівлі, інтелектуальній власності, автомобільній промисловості та інших ключових питаннях
Південний спільний ринок є регіональною торгівельною організацією (MERCOSUR)	4 + 1 з призупине ним членством	~5.1	0.475	Розширення внутрішньої торгівлі, переговори про вільну торгівлю

Джерело: створено автором на основі [48]

На основі аналізу даних з табл. 1.3. відзначимо, що протягом 2022–2023 років Європейський Союз активно працював над укріпленням Єдиного ринку, зокрема, шляхом розширення Єдиного цифрового ринку. Цей процес включав гармонізацію законодавства, видалення торгових бар'єрів та покращення умов для транскордонних цифрових послуг. Пріоритетом ЄС також була сталість ланцюгів постачання, що виражалося у збільшенні внутрішнього виробництва та формуванні стратегічних резервів. Торгівельні обороти ЄС демонстрували стабільне зростання: 3.2% у 2022 році та 4.1% на початку 2023 року, підтверджуючи економічну стійкість блоку [43, с.38].

Що стосується Африканської зони вільної торгівлі (AfCFTA), то члени цього альянсу прагнуть до скасування 90% тарифів до 2030 року. Зона досягла помітного прогресу в інтеграції, наголошувати на розвитку цифрової інфраструктури та платформ для електронної комерції, що використовує

потенціал цифрової економіки. Внутрішні торгівельні обороти в AfCFTA виросли на 12% у 2022 році та на 15% на початку 2023 року, відображаючи посилений регіональний торгівельний зв'язок [50].

Регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP), найбільший торгівельний блок у світі, який об'єднує 15 країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, посилило свої позиції завдяки впровадженню знижень тарифів та зміцненню регіональних ланцюгів вартості. Ці заходи сприяли активізації внутрішньої торгівлі. В результаті, торгівля в рамках RCEP виросла на 7.6% у 2022 році, з очікуваними аналогічними темпами зростання на 2023 рік.

Всеосяжна і прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство (СРТПР) активно працювала над зменшенням тарифів та гармонізацією регуляторних вимог. Процес вступу Великої Британії, який розпочався нещодавно, може значно розширити економічний вплив цього блоку. Торгівля у рамках СРТПР збільшилася на 5.4% у 2022 році, демонструючи користь від розширеного доступу до ринків [47].

Протягом 2022–2023 років важливі міжнародні альянси та торгівельні блоки, включно з NAFTA, та MERCOSUR, продовжували відігравати ключову роль у глобальній економіці, одночасно адаптуючись до нових умов та викликів світового ринку.

Однією з основних цілей міжнародних торгівельних стратегій є лібералізація торгівлі, що сприяє вільнішому переміщенню товарів і послуг між країнами. Така лібералізація допомагає знизити витрати на торгівлю, розширює доступ до нових ринків і сприяє спеціалізації, що підвищує ефективність виробництва. Країни, що активно беруть участь у міжнародній торгівлі, мають можливість розвивати свої конкурентні переваги, отримувати іноземні інвестиції та модернізувати власні виробничі сектори. Це, своєю чергою, стимулює економічне зростання, створення робочих місць та підвищення рівня життя населення.

Утворення або розпад політичних та економічних альянсів часто радикально змінює торгівельну динаміку. Відомий приклад — Brexit, вихід

Великобританії з Європейського Союзу, який суттєво вплинув на обсяги та структуру її торгівлі. Згідно з даними Національної статистичної служби Великобританії, експорт країни до держав ЄС впав на 40% у січні 2021 року порівняно з попереднім місяцем, що свідчить про миттєві наслідки завершення перехідного періоду Brexit [49].

Зміна альянсів також веде до переорієнтації торговельних потоків, коли країни перемикаються з торгівлі з одними партнерами на інших з меншими витратами. Наприклад, після виходу США з Транстихоокеанського партнерства у 2017 році, решта 11 країн створили Всеосяжну та прогресивну угоду про Транстихоокеанське партнерство (СРТПР). Відтоді торгівля між членами СРТПР зростає, користуючись перевагами знижених тарифів та поліпшеного доступу до ринків кожної країни-члена.

Таблиця 1.4

Зміни в торговельній політиці країн на фоні важливих політичних подій і їх вплив на обсяги торгівлі:

Рік	Подія	Зміна торговельної політики	Політична зміна	Тенденції впливу на обсяги торгівлі
1973	Нафтова криза [33]	Ембарго ОПЕК	Політичні напруги на Близькому Сході	Різке зниження глобального обсягу торгівлі

Продовження табл. 1.4

1991	Розпад СРСР [40]	Нові торговельні політики в пострадянських державах	Політична та економічна реструктуризація колишніх радянських країн	Змінний вплив, з початковим зниженням та подальшим відновленням
1994	Створення Світової організації торгівлі (СОТ) [31]	Встановлення глобальних правил торгівлі	Вступ до СОТ великих країн	Зростання глобального обсягу торгівлі
2016	США відмовляються від Транстихоокеанського партнерства [39]	Відмова від ТТП	США змінюють торговельну політику за нової адміністрації	Зниження потенційного зростання обсягу торгівлі

2018	Торгівельна війна між США та Китаєм [39]	Підвищення мит на численні товари	Напружені відносини між США та Китаєм	Зниження двостороннього обсягу торгівлі
2021	Завершення Brexit [11]	Угода про торгівлю між Великобританією та ЄС	Великобританія виходить з ЄС	Початкове зниження обсягів торгівлі через невизначеність, поступове відновлення

Джерело: створено автором на основі [43, с.41]

Зміни у глобальній політиці впливають на тенденції в міжнародній торгівлі. Недавні геополітичні події, такі як війна в Україні та наступні західні санкції проти Росії, посилили дебати щодо економічних наслідків зсуву від політики вільної торгівлі до геополітичної стратегії, що обмежує економічну взаємозалежність. Аналітики прогнозують, що поділ світової торгівельної системи на два блоки, орієнтовані на США і Китай, може зменшити глобальний добробут приблизно на 5% до 2040 року. Особливо це відчутно у регіонах з низьким доходом, які відчують найбільшу користь від позитивних технологічних ефектів глобальної торгівлі.

Протягом десятиліть вільна торгівля була основою міжнародного порядку. Однак, з появою Китаю як нової світової держави і стратегічною конкуренцією зі США, зростають ризики зміни, коли геополітичні сили та стратегії обмеження взаємозалежності можуть домінувати над принципами вільної міжнародної торгівлі. Наприклад, наявність більш комплексних і різноманітних функцій та членства в міжнародних альянсах робить ландшафт 2023 року особливо динамічним та багатограним [46].

Проте міжнародні торгівельні стратегії також можуть створювати виклики для економік країн. Відкриття ринків призводить до загострення конкуренції, що може негативно позначатися на галузях, які не готові до глобальної конкуренції. Крім того, лібералізація торгівлі може сприяти нерівномірному розподілу доходів, оскільки окремі галузі або регіони можуть вигравати від глобалізації більше, ніж інші. Країни, що розвиваються, часто стикаються з труднощами у впровадженні торгівельних реформ через слабкі інститути, недостатню

інфраструктуру або відсутність належної підтримки від міжнародних організацій.

Для мінімізації ризиків та максимізації вигод від міжнародної торгівлі, країни часто розробляють адаптивні торгівельні стратегії, що включають захисні заходи для національних виробників, інвестування у розвиток нових технологій і стимулювання експортних секторів. Укладення угод про вільну торгівлю та участь у міжнародних організаціях, таких як Світова організація торгівлі, дозволяє країнам впливати на глобальні торгівельні правила та захищати свої національні інтереси.

Загалом, міжнародні торгівельні стратегії мають глибокий і різнобічний вплив на економіки країн, сприяючи їх інтеграції у світову економічну систему, підвищенню продуктивності та рівня життя, але водночас вимагаючи гнучкості й здатності адаптуватися до нових умов глобальної конкуренції.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

2.1. Структура зовнішньої торгівлі України: товарна та географічна характеристика

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль у розвитку економіки України. Вона сприяє забезпеченню потреб країни у товарах та послугах, які не виробляються на території держави, а також дозволяє реалізовувати надлишки продукції національного виробництва на світовому ринку. Структура зовнішньої торгівлі України характеризується як товарною, так і географічною диверсифікацією.

Товарна структура зовнішньої торгівлі України представлена широким спектром продукції різних галузей економіки. Серед основних експортних товарів можна виділити продукцію металургійної промисловості, сільського господарства, машинобудування, хімічної промисловості тощо. Зокрема, значну частку українського експорту становить продукція чорної металургії, така як чавун, феросплави, прокат тощо. Також Україна є одним із провідних експортерів зернових культур, соняшникової олії, меду та інших продуктів харчової промисловості [30, с.23-24].

Таблиця 2.1

Частка основних товарних груп в експорті України станом на 2021 рік

Товарна група	Частка в експорті, %
Продукція АПК	28,5
Недорогоцінні метали та вироби з них	23,8
Мінеральні продукти	13,7
Продукція хімічної промисловості	10,9
Продукція машинобудування	8,7
Інші товари	14,4

Джерело: створено автором на основі [38]

Що стосується імпорту, то Україна ввозить з-за кордону переважно енергоносії (нафту, природний газ), продукцію машинобудування, хімічної промисловості, а також товари широкого вжитку. Значну частку імпорту становлять також фармацевтична продукція, побутова техніка, транспортні засоби тощо.

Таблиця 2.2

Частка основних товарних груп в імпорті України станом на 2021 рік

Товарна група	Частка в імпорті, %
Мінеральні продукти	22,1
Продукція машинобудування	21,9
Продукція хімічної промисловості	16,4
Продукція АПК	12,8
Недорогоцінні метали та вироби з них	7,5
Інші товари	19,3

Джерело: створено автором на основі [38]

Географічна структура зовнішньої торгівлі України також є досить різноманітною. Основними торговельними партнерами України є країни Європейського Союзу, Китай, Туреччина, США, та інші держави. Зокрема, значна частка українського експорту припадає на країни ЄС, такі як Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди тощо. Також Україна активно розвиває торговельні відносини з країнами Азії, Африки та Близького Сходу [35, с.553].

Одним із важливих напрямків зовнішньої торгівлі України є співробітництво з країнами-членами СНД. Незважаючи на складні політичні відносини з деякими державами цього регіону, торговельні зв'язки між Україною та країнами СНД залишаються досить міцними. Зокрема, Україна експортує до цих країн продукцію металургійної, хімічної промисловості, машинобудування, а також продукти харчування.

Проте, в останні роки спостерігається тенденція до зменшення частки країн СНД у зовнішньоторговельному обороті України та переорієнтація на ринки інших регіонів світу. Це пов'язано як із політичними факторами, так і з

необхідністю диверсифікації експортних ринків та зменшення залежності від окремих торговельних партнерів.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку зовнішньої торгівлі України є нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю та зменшення частки сировинних товарів у структурі експорту. Для цього в Україні реалізуються програми підтримки експортерів, створюються сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, розвивається інфраструктура та логістика.

Також важливим аспектом розвитку зовнішньої торгівлі України є гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами та стандартами. Зокрема, Україна активно співпрацює з СОТ, адаптуючи своє законодавство до вимог цієї організації. Крім того, Україна уклала низку угод про вільну торгівлю з іншими країнами та інтеграційними об'єднаннями, що сприяє лібералізації торговельних відносин та зменшенню торговельних бар'єрів.

Однак, незважаючи на позитивні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України, існує низка проблем, які потребують вирішення. Зокрема, це недостатній рівень конкурентоспроможності української продукції на світових ринках, висока енергоємність та матеріалоємність виробництва, недостатня розвиненість транспортної та логістичної інфраструктури тощо.

Для подолання цих проблем необхідно здійснювати комплексні заходи, спрямовані на модернізацію виробництва, впровадження інноваційних технологій, підвищення якості продукції, розвиток інфраструктури та логістики, а також активну промоцію українських товарів на міжнародних ринках.

Крім того, важливим напрямком розвитку зовнішньої торгівлі України є диверсифікація географічної структури експорту та імпорту. Зокрема, необхідно активізувати співпрацю з країнами Азії, Африки, Латинської Америки, які мають значний потенціал для нарощування торговельних відносин з Україною.

Також потребує вдосконалення система державної підтримки експортерів, зокрема, через надання фінансової та інформаційної підтримки, сприяння участі

українських виробників у міжнародних виставках та ярмарках, захист інтересів українських компаній на зовнішніх ринках тощо.

Загалом, розвиток зовнішньої торгівлі є одним із ключових факторів економічного зростання України. Ефективна реалізація експортного потенціалу країни, диверсифікація торговельних партнерів та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю дозволять підвищити конкурентоспроможність української економіки та забезпечити її сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Аналіз структури зовнішньої торгівлі України за 2022-2023 роки демонструє кардинальні зміни, спричинені повномасштабним вторгненням росії. Військова агресія призвела до суттєвої трансформації як географічної, так і товарної структури зовнішньої торгівлі України.

Географічна структура експорту зазнала суттєвих змін через розрив торговельних відносин з росією та складнощі з логістикою. До країн СНД, які наразі включають Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Казахстан, Киргизстан, Молдову, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, експорт значно скоротився. Особливо це стосується Білорусі, яка підтримує військову агресію проти України. При цьому варто зазначити, що Україна вийшла з СНД ще у 2018 році через агресію росії.

Основними торговельними партнерами України в експорті товарів стали країни Європейського Союзу. За даними Держстату, частка ЄС у структурі українського експорту в 2022 році зросла до 63,5%, а в 2023 році продовжила зростати. Ключовими партнерами серед країн ЄС є Польща, Румунія, Німеччина, Італія та Нідерланди.

Суттєво змінилася логістика експортних поставок. росія блокує традиційні морські шляхи через Чорне море, знищує портову інфраструктуру, здійснює ракетні удари по логістичних об'єктах. Це призвело до необхідності переорієнтації експортних потоків на сухопутні маршрути через західний кордон України та пошуку альтернативних морських шляхів.

Важливим досягненням стало створення "зернового коридору" завдяки угоді, укладеній за посередництва ООН та Туреччини. Хоча росія в липні 2023 року вийшла з цієї ініціативи, Україна продовжує експорт через тимчасовий гуманітарний коридор. Також активно розвивається експорт через порти Дунаю - Ізмаїл, Рені, Усть-Дунайськ, які стали важливими логістичними хабами.

Для подолання логістичних обмежень Україна активно розвиває альтернативні маршрути експорту. Створено спеціальні логістичні хаби на кордоні з ЄС, розширюється пропускна спроможність залізничних переходів, впроваджується спрощений режим перетину кордону для вантажів. Важливу роль відіграє програма "шляхів солідарності" ЄС, яка допомагає забезпечити експорт українських товарів.

У товарній структурі експорту в 2022-2023 роках також відбулися суттєві зміни. Хоча агропродукція залишається ключовою експортною групою, її частка дещо знизилася через логістичні обмеження. За даними Держстату, експорт продукції АПК та харчової промисловості в 2022 році склав 41,9% від загального експорту товарів.

Другою за значенням групою експортних товарів залишаються чорні метали та вироби з них, хоча їх експорт суттєво скоротився через руйнування виробничих потужностей та логістичні проблеми. Частка металургійної продукції в експорті в 2022 році склала близько 15%.

Зросла частка експорту машинобудівної продукції, особливо електричного обладнання та автомобільних компонентів. Це пов'язано з релокацією виробництв в західні регіони України та налагодженням співпраці з європейськими виробниками.

Важливою тенденцією стало зростання експорту послуг, особливо ІТ-сектору. Незважаючи на війну, українські ІТ-компанії зберегли експортний потенціал, багато з них релокували частину персоналу за кордон, але продовжують працювати як українські компанії.

Структура імпорту також зазнала суттєвих змін. Значно зросла частка імпорту палива та енергоносіїв через необхідність диверсифікації джерел

постачання після відмови від російських енергоресурсів. Україна повністю переорієнтувалася на постачання нафтопродуктів та газу з європейських країн.

Зріс імпорт військової продукції та товарів подвійного призначення для забезпечення потреб оборони. Також збільшився імпорт генераторів та енергетичного обладнання для подолання наслідків російських атак на енергетичну інфраструктуру.

У географічній структурі імпорту домінують країни ЄС, частка яких перевищила 50%. Основними партнерами з імпорту є Німеччина, Польща, Італія, Франція. Суттєво зріс імпорт з Китаю, особливо промислового обладнання та електроніки.

Важливою тенденцією стало поглиблення торговельної інтеграції з ЄС. Після надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС та скасування імпортних мит з боку Євросоюзу відкрилися нові можливості для українського експорту. Активно відбувається гармонізація технічних регламентів та стандартів з європейськими вимогами.

Значний вплив на зовнішню торгівлю мають міжнародні санкції проти росії та білорусі. Україна повністю припинила торгівлю з країною-агресором, що призвело до необхідності пошуку альтернативних ринків збуту та постачальників. Особливо це стосується металургійної продукції, яка традиційно експортувалася до росії.

Для подолання логістичних обмежень Україна активно розвиває мультимодальні перевезення, поєднуючи автомобільний, залізничний та річковий транспорт. Створюються нові маршрути доставки вантажів через порти Польщі, Румунії, країн Балтії. Важливу роль відіграє розвиток контейнерних перевезень.

Особлива увага приділяється розвитку експортної інфраструктури на західному кордоні України. Будуються нові перевантажувальні термінали, розширюється пропускна спроможність прикордонних переходів, впроваджуються цифрові рішення для прискорення митного оформлення.

У 2023 році спостерігається поступове відновлення обсягів зовнішньої торгівлі. За даними Держстату, за перші три квартали 2023 року експорт товарів склав 30,5 млрд доларів США. Хоча це менше довоєнного рівня, але демонструє позитивну динаміку порівняно з 2022 роком.

Важливим чинником підтримки експорту стали міжнародні фінансові інструменти. Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк та інші міжнародні фінансові організації надають кредитні лінії та гарантії для підтримки української зовнішньої торгівлі.

Уряд України активно працює над спрощенням процедур зовнішньої торгівлі. Впроваджено "єдине вікно" для митного оформлення, розширено застосування електронних документів, спрощено процедури сертифікації продукції. Це дозволяє знизити витрати експортерів та імпортерів.

Особлива увага приділяється підтримці малого та середнього бізнесу у зовнішній торгівлі. Діють програми експортного кредитування, надається консультаційна підтримка щодо виходу на нові ринки, проводяться навчальні програми з питань міжнародної торгівлі.

Значний потенціал має розвиток торгівлі з країнами Азії та Африки. Україна активно шукає нові ринки збуту в цих регіонах, особливо для аграрної продукції. Важливу роль відіграє дипломатична підтримка у встановленні нових торговельних зв'язків.

У сфері імпорту важливим пріоритетом є забезпечення критичного імпорту - енергоносіїв, ліків, промислового обладнання. Для цього використовуються механізми державних гарантій, пільгового кредитування, спрощені процедури митного оформлення критичного імпорту.

Значну роль у підтримці зовнішньої торгівлі відіграє міжнародна технічна допомога. Реалізуються проекти з модернізації прикордонної інфраструктури, впровадження сучасних технологій митного контролю, навчання персоналу митних органів.

Перспективним напрямком є розвиток електронної комерції та цифрових платформ для зовнішньої торгівлі. Це дозволяє українським компаніям виходити

на міжнародні ринки з мінімальними витратами, особливо у сфері послуг та креативних індустрій.

Важливим фактором підтримки експорту є робота системи експортного кредитування та страхування. Експортно-кредитне агентство України надає гарантії та страхове покриття для експортних операцій, що знижує ризики для українських експортерів.

Окремої уваги заслуговує розвиток військово-промислового комплексу та його експортного потенціалу. Україна накопичила унікальний досвід у сфері оборонних технологій, який може бути використаний для розвитку високотехнологічного експорту.

Таким чином, структура зовнішньої торгівлі України в 2022-2023 роках зазнала суттєвих змін під впливом російської агресії. Основними тенденціями стали переорієнтація на ринки ЄС, пошук нових логістичних маршрутів, зміни в товарній структурі експорту та імпорту. Незважаючи на значні виклики, українська економіка демонструє здатність адаптуватися до нових умов та знаходити альтернативні можливості для розвитку зовнішньої торгівлі.

Таким чином, аналіз сучасного стану міжнародних торговельних відносин України свідчить про наявність значного потенціалу для розвитку зовнішньої торгівлі країни. Товарна та географічна структура українського експорту та імпорту є досить диверсифікованою, що створює передумови для нарощування торговельних відносин з різними країнами та регіонами світу. Водночас, існує низка проблем та викликів, які потребують вирішення для забезпечення ефективного розвитку зовнішньої торгівлі України у майбутньому.

2.2. Основні торговельні партнери України та їх економічний вплив

Україна має розвинені торговельні відносини з багатьма країнами світу, що відіграють важливу роль у розвитку її економіки. Серед основних торговельних

партнерів України можна виділити країни Європейського Союзу, Китай, Туреччину, США та інші держави. Кожна з цих країн має свої особливості та здійснює різний економічний вплив на Україну.

Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України. У 2021 році частка ЄС у зовнішньоторговельному обороті України становила 40,7%. Основними країнами-партнерами України в ЄС є Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди, Угорщина та інші. Україна експортує до країн ЄС переважно продукцію АПК, металургійної та хімічної промисловості, а також машинобудування. Натомість, з ЄС Україна імпортує продукцію машинобудування, хімічної промисловості, фармацевтичну продукцію, а також товари широкого вжитку [41, с.58].

Таблиця 2.3

Основні країни-партнери України в ЄС у 2021 році

Країна	Експорт (млн дол. США)	Імпорт (млн дол. США)
Польща	3286,2	4080,8
Німеччина	2071,8	5517,2
Італія	2504,9	2086,5
Нідерланди	1802,8	752,7
Угорщина	1264,9	1152,1

Джерело: створено автором на основі [8]

Торговельні відносини з ЄС мають важливе значення для України, оскільки сприяють залученню інвестицій, трансферу технологій та ноу-хау, а також дозволяють диверсифікувати експортні ринки та зменшити залежність від окремих торговельних партнерів. Крім того, співпраця з ЄС сприяє адаптації українського законодавства до європейських норм та стандартів, що підвищує конкурентоспроможність української продукції на світових ринках.

Китай є другим за величиною торговельним партнером України після ЄС. У 2021 році частка Китаю у зовнішньоторговельному обороті України становила 14,4%. Україна експортує до Китаю переважно сировинні товари, такі як залізна руда, соняшникова олія, кукурудза, ячмінь тощо. Натомість, з Китаю Україна

імпортує продукцію машинобудування, електроніку, текстильні вироби, а також товари широкого вжитку.

Торговельні відносини з Китаєм мають важливе значення для України, оскільки дозволяють диверсифікувати експортні ринки та залучати інвестиції у різні сектори економіки. Проте, існує низка проблем у торговельних відносинах з Китаєм, зокрема, значний дисбаланс у торгівлі на користь Китаю, недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності, а також ризики, пов'язані з можливим втручанням китайських компаній у стратегічні галузі української економіки [10, с.23].

Туреччина є важливим торговельним партнером України в регіоні Близького Сходу та Середземномор'я. У 2021 році частка Туреччини у зовнішньоторговельному обороті України становила 4,9%. Україна експортує до Туреччини переважно продукцію АПК, металургійної та хімічної промисловості, а також товари широкого вжитку. Натомість, з Туреччини Україна імпортує продукцію легкої промисловості, текстильні вироби, а також транспортні засоби та обладнання.

США є важливим торговельним партнером України, незважаючи на географічну віддаленість. У 2021 році частка США у зовнішньоторговельному обороті України становила 3,2%. Україна експортує до США переважно продукцію металургійної промисловості, а також деякі види сільськогосподарської продукції. Натомість, з США Україна імпортує продукцію машинобудування, високотехнологічне обладнання, а також фармацевтичну продукцію.

Торговельні відносини з США мають важливе значення для України, оскільки сприяють залученню інвестицій та трансферу технологій, а також дозволяють диверсифікувати експортні ринки. Крім того, США надають Україні значну фінансову та технічну допомогу, що сприяє розвитку різних секторів економіки та підвищенню конкурентоспроможності українських виробників.

Загалом, торговельні відносини України з основними партнерами мають важливе значення для розвитку її економіки. Вони сприяють залученню

інвестицій, трансферу технологій та ноу-хау, диверсифікації експортних ринків та зменшенню залежності від окремих торговельних партнерів. Водночас, Україна стикається з низкою викликів у торговельних відносинах, зокрема, з необхідністю посилення захисту національних інтересів, протидії недобросовісній конкуренції та політично вмотивованим обмеженням з боку окремих країн.

Для ефективного розвитку торговельних відносин з основними партнерами Україні необхідно здійснювати комплексні заходи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату, спрощення процедур торгівлі, гармонізацію національного законодавства з міжнародними нормами та стандартами, а також активну промоцію українських товарів та послуг на зовнішніх ринках.

Важливим напрямком розвитку торговельних відносин України є також диверсифікація географічної структури експорту та імпорту. Зокрема, необхідно активізувати співпрацю з країнами Азії, Африки, Латинської Америки, які мають значний потенціал для нарощування торговельних відносин з Україною. Це дозволить зменшити залежність від окремих торговельних партнерів та підвищити стійкість української економіки до зовнішніх шоків.

Крім того, Україні необхідно приділяти більше уваги розвитку власного виробництва та підвищенню конкурентоспроможності національних виробників на світових ринках. Це дозволить збільшити частку продукції з високою доданою вартістю в структурі українського експорту та зменшити залежність від експорту сировинних товарів.

Також важливим напрямком розвитку торговельних відносин України є активізація співпраці з міжнародними організаціями та інтеграційними об'єднаннями, такими як СОТ, ЄС, ГУАМ та іншими. Це дозволить покращити доступ українських товарів та послуг на зовнішні ринки, а також залучити міжнародну технічну та фінансову допомогу для розвитку різних секторів економіки.

Загалом, розвиток торговельних відносин з основними партнерами є важливим фактором економічного зростання та підвищення добробуту України.

Ефективна реалізація торговельного потенціалу країни, диверсифікація експортних ринків та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю дозволять підвищити конкурентоспроможність української економіки та забезпечити її сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Водночас, розвиток торговельних відносин з основними партнерами повинен здійснюватися з урахуванням національних інтересів України та необхідності захисту вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції та політично вмотивованих обмежень з боку окремих країн. Для цього необхідно забезпечити ефективну роботу системи державної підтримки експорту, сприяти участі українських виробників у міжнародних виставках та ярмарках, а також активно відстоювати інтереси України в рамках міжнародних торговельних організацій та двосторонніх переговорів з торговельними партнерами.

Структура основних торговельних партнерів України зазнала кардинальних змін після початку повномасштабного вторгнення росії. Відбулася суттєва переорієнтація торговельних потоків та посилення економічних зв'язків із західними партнерами, особливо країнами Європейського Союзу.

Європейський Союз став ключовим торговельним партнером України. За даними Держстату, у 2022-2023 роках частка ЄС у зовнішньоторговельному обороті України перевищила 50%. Найбільшими торговельними партнерами серед країн ЄС є Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди та Румунія [1].

Польща відіграє особливу роль у зовнішній торгівлі України. Товарообіг між країнами у 2022 році склав понад 10 млрд доларів США. Польща стала ключовим логістичним хабом для українського експорту та імпорту після блокування чорноморських портів. Через польські порти, зокрема Гданськ та Щецин, здійснюється транзит українських вантажів. Також Польща є важливим постачальником палива, промислового обладнання та споживчих товарів.

Німеччина залишається стратегічним торговельним партнером України. Основу українського експорту до Німеччини складають аграрна продукція, електричне обладнання та текстильні вироби. З Німеччини Україна імпортує машини та обладнання, автомобілі, хімічну продукцію, фармацевтичні товари.

Німецькі компанії активно інвестують в українську економіку та підтримують процес відновлення.

Італія є важливим партнером у сфері торгівлі аграрною продукцією та металами. До Італії експортуються зернові, олійні культури, чорні метали. Італійські компанії постачають в Україну промислове обладнання, текстиль, меблі, продукти харчування. Активно розвивається співпраця в енергетичній сфері.

Нідерланди відіграють важливу роль як логістичний хаб для українського експорту через порт Роттердам. Країна є значним імпортером української аграрної продукції та металів. Голландські компанії інвестують в український агробізнес та харчову промисловість. Також розвивається співпраця в IT-сфері та креативних індустріях.

Румунія стала одним із ключових транзитних партнерів України після блокування чорноморських портів. Через порт Констанца та дунайські порти здійснюється експорт української продукції. Розвивається двостороння торгівля енергоносіями, промисловими товарами, продукцією сільського господарства.

Серед країн поза межами ЄС важливим торговельним партнером залишається Китай. Товарообіг з Китаєм у 2022 році склав близько 15 млрд доларів США. Україна експортує до Китаю переважно аграрну продукцію, руди та метали. З Китаю імпортується електроніка, промислове обладнання, споживчі товари. Проте логістичні обмеження через війну ускладнюють торгівлю.

Туреччина є стратегічним партнером України в Чорноморському регіоні. Країна відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування морського експортного коридору. Розвивається двостороння торгівля в сферах металургії, машинобудування, текстильної промисловості. Турецькі компанії активно інвестують в українську економіку.

США надають значну економічну підтримку Україні та є важливим торговельним партнером. Експорт до США включає чорні метали, аграрну продукцію, IT-послуги. З США імпортується високотехнологічне обладнання,

транспортні засоби, енергоносії. Особливе значення має військово-технічна співпраця.

Великобританія після Brexit залишається важливим економічним партнером України. Діє угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство. Британські компанії інвестують в український фінансовий сектор, промисловість, ІТ. Розвивається торгівля послугами, особливо в сфері освіти та консалтингу.

Канада надає значну підтримку Україні та розвиває торговельне співробітництво. Діє угода про вільну торгівлю. Канадські компанії інвестують в український агробізнес та енергетику. Розвивається співпраця в освітній сфері та високих технологіях.

Індія є важливим партнером у сфері торгівлі аграрною продукцією. Україна експортує до Індії соняшникову олію, зернові культури, добрива. З Індії імпортуються фармацевтичні товари, хімічна продукція, текстиль. Розвивається співпраця в освітній сфері.

Єгипет залишається одним з найбільших імпортерів українського зерна. Незважаючи на логістичні обмеження, торгівля продовжується через альтернативні маршрути. Розвивається співпраця в промисловій сфері та туризмі.

Південна Корея є важливим партнером у сфері високих технологій. Корейські компанії інвестують в український ІТ-сектор та промисловість. Україна експортує до Кореї аграрну продукцію та метали. Імпортується електроніка та промислове обладнання.

Молдова розвиває торговельні відносини з Україною в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС. Країни співпрацюють у сфері транзиту вантажів, енергетики, агропромислового комплексу.

Грузія є важливим партнером у Чорноморському регіоні. Розвивається торгівля аграрною продукцією, будівельними матеріалами, транспортними послугами. Країни співпрацюють у сфері транзиту вантажів та енергоносіїв.

Економічний вплив торговельних партнерів на Україну проявляється через різні канали. Країни ЄС надають значну фінансову та технічну допомогу для відновлення економіки, модернізації інфраструктури, проведення реформ. Європейські компанії інвестують в український бізнес та передають технології.

Важливим аспектом є підтримка торговельними партнерами процесу інтеграції України до ЄС. Це включає гармонізацію технічних стандартів, розвиток інституційної спроможності, навчання персоналу. Особливу роль відіграє лібералізація торгівлі через скасування мит та квот.

Партнерство з країнами G7 забезпечує доступ до передових технологій, фінансових ресурсів, експертизи. Ці країни координують міжнародну підтримку України та санкційний тиск на росію. Їх компанії є важливими інвесторами в українську економіку.

Співпраця з регіональними партнерами, такими як Туреччина, Молдова, Грузія, важлива для розвитку транспортних коридорів, енергетичної інфраструктури, регіональних ланцюгів постачання. Ці країни підтримують територіальну цілісність України та протидіють російській агресії.

Економічний вплив Китаю проявляється через значні обсяги торгівлі та інвестицій. Китайські компанії зацікавлені в українському агросекторі, інфраструктурі, промисловості. Проте існують ризики надмірної економічної залежності від Китаю.

Партнерство з країнами Близького Сходу та Африки важливе для диверсифікації експорту, особливо аграрної продукції. Ці ринки мають значний потенціал зростання. Розвивається інвестиційна співпраця, особливо в агросекторі та відновлюваній енергетиці.

Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Світовий банк, ЄБРР, МВФ, забезпечує доступ до фінансування та технічної допомоги. Їх підтримка критично важлива для макроекономічної стабільності та структурних реформ.

Таким чином, основні торговельні партнери України відіграють ключову роль у підтримці економіки в умовах війни, сприяють відновленню та

модернізації, допомагають інтегруватися до глобальних ринків та ланцюгів доданої вартості. Диверсифікація торговельних відносин та поглиблення економічної співпраці з надійними партнерами є важливим пріоритетом зовнішньоекономічної політики України.

Таким чином, розвиток торговельних відносин з основними партнерами є одним з ключових напрямків зовнішньоекономічної політики України, спрямованої на забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення добробуту громадян країни. Ефективна реалізація цієї політики вимагає комплексного підходу, який включає в себе заходи щодо покращення інвестиційного клімату, спрощення процедур торгівлі, диверсифікації експортних ринків, підвищення конкурентоспроможності національних виробників та активізації співпраці з міжнародними організаціями та інтеграційними об'єднаннями.

2.3. Вплив євроінтеграції та угод про вільну торгівлю на зовнішню торгівлю України

Зовнішня торгівля відіграє ключову роль в економічному розвитку України, а процес євроінтеграції та укладання угод про вільну торгівлю суттєво впливає на її динаміку та структуру. Особливо важливим етапом стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, включаючи Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), що набула чинності у повному обсязі з 1 вересня 2017 року [32, с.97].

Євроінтеграційний процес України розпочався задовго до підписання Угоди про асоціацію. Ще на початку 1990-х років було встановлено перші торговельно-економічні відносини з Європейським Союзом. Важливим кроком стало підписання у 1994 році Угоди про партнерство та співробітництво між

Україною та ЄС, яка створила базові рамки для подальшого розвитку торговельних відносин.

Процес євроінтеграції значно прискорився після Помаранчевої революції 2004 року. У 2008 році розпочалися переговори щодо укладання Угоди про асоціацію, включаючи створення зони вільної торгівлі. Цей процес тривав до 2011 року, коли переговори були завершені. Однак політична криза 2013-2014 років та подальша російська агресія внесли свої корективи у процес імплементації угоди [15, с.117].

Економічна частина Угоди про асоціацію, що включає положення про ПВЗВТ, почала тимчасово застосовуватися з 1 січня 2016 року. Це створило нові можливості для українських експортерів на європейському ринку через поступове скасування митних тарифів та квот. Водночас, українська економіка отримала додаткові стимули для модернізації та адаптації до європейських стандартів.

ПВЗВТ передбачає не лише лібералізацію торгівлі товарами та послугами, але й гармонізацію регуляторного середовища України з нормами ЄС. Це стосується технічних регламентів, санітарних та фітосанітарних заходів, митних процедур, захисту прав інтелектуальної власності тощо. Такі зміни сприяють підвищенню конкурентоспроможності українських товарів не лише на ринку ЄС, але й на інших міжнародних ринках.

Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України з ЄС демонструє поступове зростання торговельного обороту та частки ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України. Особливо помітним це стало після початку дії ПВЗВТ.

Таблиця 2.1

Динаміка зовнішньої торгівлі України з ЄС,
2015-2023 роки (млрд дол. США)

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг	Частка ЄС у загальному обсязі торгівлі (%)
2015	13.02	15.33	-2.31	28.35	37.1

2016	13.50	17.14	-3.64	30.64	40.2
2017	17.53	20.80	-3.27	38.33	41.3
2018	20.16	23.22	-3.06	43.38	42.6
2019	20.75	24.99	-4.24	45.74	41.8
2020	18.61	23.46	-4.85	42.07	40.7
2021	26.79	28.95	-2.16	55.74	41.9
2022	27.88	32.12	-4.24	60.00	43.2
2023	28.95	34.67	-5.72	63.62	44.5

Джерело: створено автором на основі [8]

Важливим аспектом впливу євроінтеграції на зовнішню торгівлю України є диверсифікація експорту. Якщо раніше в експорті переважала сировинна продукція та продукція з низьким ступенем переробки, то поступово збільшується частка товарів з високою доданою вартістю. Це особливо помітно в торгівлі з країнами ЄС.

Окрім Угоди про асоціацію з ЄС, Україна активно розвиває мережу угод про вільну торгівлю з іншими країнами та регіональними об'єднаннями. Станом на 2024 рік діють угоди про вільну торгівлю з ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія), Чорногорією, Північною Македонією, Грузією, Азербайджаном, Узбекистаном, Ізраїлем, Канадою та іншими країнами.

Особливу увагу варто приділити Угоді про вільну торгівлю з Канадою, яка набула чинності у 2017 році. Ця угода відкрила нові можливості для українських експортерів на північноамериканському ринку. Аналогічно, важливе значення має Угода про вільну торгівлю з Ізраїлем, що діє з 2021 року.

Структурні зміни в зовнішній торгівлі України під впливом євроінтеграції та угод про вільну торгівлю можна простежити за товарною структурою експорту та імпорту.

Таблиця 2.2

Товарна структура експорту України до ЄС, 2023 рік

Товарна група	Обсяг (млрд дол. США)	Частка у загальному експорті до ЄС (%)	Динаміка до 2022 року (%)
Продукція АПК та харчової промисловості	8.92	30.8	+12.4
Метали та вироби з них	4.76	16.4	-8.2
Машини та обладнання	4.12	14.2	+15.6

Мінеральні продукти	2.89	10.0	-4.8
Деревина та вироби з неї	2.31	8.0	+6.3
Текстиль та текстильні вироби	1.73	6.0	+18.9
Продукція хімічної промисловості	1.45	5.0	+3.2
Інші товари	2.77	9.6	+7.5

Джерело: створено автором на основі [9]

Євроінтеграційні процеси також сприяли покращенню інвестиційного клімату в Україні. Гармонізація законодавства з нормами ЄС, підвищення прозорості регуляторного середовища та покращення захисту прав інвесторів створюють сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій. Це, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток експортоорієнтованих виробництв та підвищення конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках.

Важливим аспектом впливу євроінтеграції на зовнішню торгівлю України є технічна допомога та фінансова підтримка з боку ЄС. Програми технічної допомоги спрямовані на модернізацію виробництва, впровадження європейських стандартів якості, розвиток системи технічного регулювання та ринкового нагляду. Це сприяє підвищенню якості української продукції та її конкурентоспроможності на європейському ринку.

Процес євроінтеграції також стимулює розвиток транспортної інфраструктури та логістичних можливостей України. Включення України до транс'європейських транспортних мереж (TEN-T) сприяє розвитку міжнародних транспортних коридорів та покращенню логістичного забезпечення зовнішньої торгівлі.

Однак процес євроінтеграції та реалізація угод про вільну торгівлю супроводжуються певними викликами. Серед основних можна виділити:

По-перше, необхідність значних інвестицій у модернізацію виробництва для відповідності європейським стандартам якості. Це особливо актуально для малих та середніх підприємств, які часто не мають достатніх фінансових ресурсів для такої модернізації.

По-друге, посилення конкуренції на внутрішньому ринку України з боку європейських виробників. Це вимагає від українських підприємств підвищення ефективності виробництва та покращення якості продукції.

По-третє, складність процедур сертифікації продукції для експорту до ЄС та інших розвинених ринків. Це створює додаткові витрати для експортерів та може обмежувати їх можливості виходу на нові ринки.

По-четверте, необхідність адаптації системи технічного регулювання України до вимог ЄС. Це потребує значних зусиль та ресурсів як з боку держави, так і з боку бізнесу.

Для подолання цих викликів необхідна комплексна державна політика, спрямована на підтримку експортерів та сприяння їх адаптації до нових умов торгівлі. Важливими елементами такої політики є:

Фінансова підтримка експортерів через механізми експортного кредитування та страхування експортних операцій. В Україні ця функція покладена на Експортно-кредитне агентство, діяльність якого потребує подальшого розвитку та вдосконалення.

Інформаційна та консультаційна підтримка експортерів щодо можливостей та вимог різних ринків. Це особливо важливо для малих та середніх підприємств, які часто не мають достатніх ресурсів для самостійного вивчення зарубіжних ринків.

Розвиток інфраструктури підтримки експорту, включаючи створення торгових представництв за кордоном та розвиток системи сертифікації продукції.

Сприяння розвитку інновацій та впровадженню сучасних технологій у виробництво, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках.

Особливу увагу слід приділити розвитку електронної комерції та цифрових технологій у зовнішній торгівлі. Це дозволить знизити транзакційні витрати та розширити можливості для виходу на нові ринки, особливо для малих та середніх підприємств.

Важливим напрямком є також розвиток системи географічних зазначень та захисту прав інтелектуальної власності. Це дозволить українським виробникам створювати та просувати власні бренди на міжнародних ринках, отримуючи вищу додану вартість.

Перспективним напрямком розвитку зовнішньої торгівлі України є участь у глобальних ланцюгах створення вартості. Євроінтеграція та угоди про вільну торгівлю створюють сприятливі умови для включення українських підприємств у такі ланцюги, особливо в секторах машинобудування, автомобільної промисловості, IT-послуг [4, с.117].

У контексті сучасних глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19 та геополітична напруженість, особливого значення набуває диверсифікація зовнішньоторговельних зв'язків України. Угоди про вільну торгівлю з різними країнами та регіонами дозволяють знизити залежність від окремих ринків та підвищити стійкість зовнішньої торгівлі до зовнішніх шоків.

Важливим аспектом є також розвиток торгівлі послугами, особливо в секторі IT та креативних індустрій. Україна має значний потенціал у цих сферах, і євроінтеграція створює додаткові можливості для його реалізації.

Підсумовуючи, можна зазначити, що вплив євроінтеграції та угод про вільну торгівлю на зовнішню торгівлю України є багатоаспектним та переважно позитивним. Основними перевагами є:

- Розширення доступу до ринків розвинених країн та можливостей для експорту української продукції.
- Стимулювання модернізації виробництва та підвищення якості продукції відповідно до міжнародних стандартів.
- Залучення іноземних інвестицій та технологій, що сприяє розвитку експортоорієнтованих виробництв.
- Диверсифікація зовнішньоторговельних зв'язків та зниження залежності від окремих ринків.
- Підвищення конкурентоспроможності української економіки завдяки впровадженню європейських стандартів та практик.

Водночас, для максимально ефективного використання можливостей, які надають євроінтеграція та угоди про вільну торгівлю, необхідна послідовна державна політика, спрямована на підтримку експортерів та сприяння структурній трансформації економіки.

У середньостроковій перспективі можна очікувати подальшого розширення географії зовнішньої торгівлі України через укладання нових угод про вільну торгівлю. Особливий інтерес представляють ринки країн Азії, Африки та Латинської Америки, які демонструють високі темпи економічного зростання.

Важливим напрямком розвитку зовнішньої торгівлі України є також поглиблення економічної інтеграції з ЄС, зокрема через приєднання до єдиного цифрового ринку, енергетичного союзу та інших секторальних ініціатив ЄС.

Для подальшого розвитку зовнішньої торгівлі України важливим є також удосконалення системи підтримки експорту. Це включає розвиток фінансових інструментів підтримки експортерів, удосконалення системи експортного контролю, розвиток інфраструктури якості.

Особливу увагу слід приділити розвитку експорту продукції з високою доданою вартістю. Це потребує створення сприятливих умов для інноваційної діяльності, розвитку співпраці між наукою та бізнесом, залучення інвестицій у високотехнологічні сектори економіки.

Важливим аспектом є також розвиток регіональної співпраці та участь України в регіональних інтеграційних процесах. Це створює додаткові можливості для розвитку зовнішньої торгівлі та економічного співробітництва.

В умовах глобальних змін у світовій економіці та торгівлі особливого значення набуває адаптивність та гнучкість зовнішньоторговельної політики України. Це передбачає постійний моніторинг глобальних тенденцій та своєчасне реагування на нові виклики та можливості.

Таким чином, євроінтеграція та угоди про вільну торгівлю створюють значні можливості для розвитку зовнішньої торгівлі України. Водночас, ефективне використання цих можливостей потребує комплексного підходу, який

включає інституційні реформи, розвиток інфраструктури, підтримку експортерів та стимулювання інновацій.

Успішна реалізація євроінтеграційної стратегії та ефективне використання можливостей угод про вільну торгівлю дозволять Україні зміцнити свої позиції на світових ринках та забезпечити стійке економічне зростання. При цьому ключовим фактором успіху є послідовність та системність у реалізації необхідних реформ та заходів підтримки зовнішньої торгівлі.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

3.1. Вплив глобальних економічних змін на міжнародні торговельні відносини України

Міжнародні торговельні відносини України на сучасному етапі розвитку світової економіки зазнають суттєвого впливу від глобальних економічних змін. Глобальні економічні зміни є важливим фактором, який формує економічну політику кожної країни, включаючи Україну. Ці зміни охоплюють глобалізацію, регіональні конфлікти, економічні кризи, посилення кліматичної політики та прискорення технологічного прогресу. Україна, маючи економіку, яка значною мірою залежить від експорту, відчуває суттєвий вплив цих процесів. Розвиток міжнародних торговельних відносин залишається ключовим елементом економічної стратегії держави, оскільки зовнішня торгівля визначає рівень валютних надходжень, зайнятість у ключових секторах економіки та інвестиційну привабливість. У цьому контексті аналіз впливу глобальних економічних змін на торговельні відносини України є надзвичайно важливим для розуміння перспектив та викликів для країни [23, с.322].

Глобалізація передбачає зростання взаємозалежності економік різних країн, посилення міжнародної конкуренції, лібералізацію торговельних режимів та усунення бар'єрів для міжнародної торгівлі. Вона відкриває нові можливості для України щодо розширення ринків збуту, залучення іноземних інвестицій та доступу до новітніх технологій, але посилює конкуренцію на світових ринках, що вимагає від України підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та адаптації до нових умов торгівлі.

Інтеграційні процеси, зокрема участь України у міжнародних та регіональних економічних об'єднаннях, також суттєво впливають на міжнародні

торговельні відносини країни. Україна є членом Світової організації торгівлі (СОТ) та має угоди про вільну торгівлю з низкою країн та регіональних угруповань, зокрема з Європейським Союзом, Канадою, Ізраїлем та іншими. Участь у цих об'єднаннях надає Україні доступ до широкого ринку збуту, сприяє гармонізації торговельних правил та стандартів, а також забезпечує захист інтересів вітчизняних виробників на міжнародних ринках. Водночас, інтеграція в глобальну торговельну систему вимагає від України проведення структурних реформ, підвищення якості продукції та дотримання міжнародних норм і стандартів.

Геополітична нестабільність відлякує іноземних інвесторів. Проте підтримка міжнародних фінансових установ (Європейський банк реконструкції та розвитку, МВФ) дозволяє стабілізувати економіку та забезпечити фінансування ключових проектів. Через нестабільність Україна переорієнтувала свої торговельні потоки на інші ринки, зокрема на ринки ЄС, Азії та Африки.

Щоб ефективно реагувати на глобальні економічні зміни та забезпечити стабільний розвиток міжнародних торговельних відносин, Україні необхідно проводити послідовну та виважену торговельну політику. Ця політика має бути спрямована на диверсифікацію експорту, залучення іноземних інвестицій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та захист інтересів національних виробників на міжнародних ринках.

Ключовими напрямками трансформації міжнародних торговельних відносин України є:

1. Інтеграція до глобальної торговельної системи через активну участь у СОТ, укладання нових угод про вільну торгівлю та гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами.
2. Підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках шляхом модернізації виробництва, впровадження інновацій і забезпечення відповідності міжнародним стандартам.

3. Розвиток електронної комерції та цифрової торгівлі, що відкриває можливості для українських виробників, зокрема через платформи на зразок Alibaba і Amazon. Для цього необхідні інвестиції в інфраструктуру та освіту.

4. Диверсифікація експорту через пошук нових ринків збуту в ЄС, Азії, Африці та Латинській Америці, а також розвиток торговельної дипломатії.

5. Залучення іноземних інвестицій для модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності продукції на світових ринках через створення сприятливого інвестиційного клімату.

6. Розвиток торговельної інфраструктури та логістики для зменшення витрат і прискорення доставки товарів, що включає модернізацію транспортної інфраструктури та впровадження ІТ у ланцюги поставок.

7. Розвиток людського капіталу через реформування освіти, підвищення кваліфікації працівників та співпрацю бізнесу з освітніми закладами.

8. Співпраця з міжнародними організаціями та участь у глобальних ініціативах щодо сталого розвитку, зміни клімату та боротьби з бідністю, що зміцнюватиме міжнародні позиції України [22, с.70-71].

Успішна реалізація цих напрямків допоможе Україні розвивати міжнародну торгівлю, залучати інвестиції та покращувати економічні позиції на світовій арені.

Таким чином, глобальні економічні зміни мають значний вплив на міжнародні торговельні відносини України та вимагають проведення комплексної трансформації торговельної політики країни. Ключовими напрямками трансформації мають стати подальша інтеграція до глобальної торговельної системи, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, розвиток електронної комерції та цифрової торгівлі, диверсифікація експорту, залучення іноземних інвестицій, розвиток торговельної інфраструктури та логістики, а також розвиток людського капіталу та співробітництво з міжнародними організаціями.

Успішна реалізація цих напрямів трансформації дозволить Україні ефективно реагувати на глобальні економічні зміни, забезпечити стабільний

розвиток міжнародних торговельних відносин та зміцнити свої позиції на світових ринках. Водночас, трансформація міжнародних торговельних відносин України вимагає проведення комплексних реформ в економіці, політиці та соціальній сфері, а також консолідації зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Трансформація міжнародних торговельних відносин України має здійснюватися з урахуванням національних інтересів та пріоритетів розвитку країни. Зокрема, Україні необхідно забезпечувати захист вітчизняних виробників та створювати сприятливі умови для розвитку експортного потенціалу країни.

Ще одним важливим аспектом трансформації міжнародних торговельних відносин України є забезпечення енергетичної безпеки та диверсифікації джерел енергопостачання. Зважаючи на високу залежність України від імпорту енергоресурсів та забезпечити стабільність енергопостачання для потреб економіки та населення.

Важливим напрямом трансформації міжнародних торговельних відносин України має стати розвиток співробітництва з країнами-сусідами та регіональними партнерами. Україні необхідно активізувати співпрацю з країнами Чорноморського регіону, Центральної та Східної Європи, а також з країнами Балтії. Розвиток регіонального співробітництва дозволить Україні не лише розширити ринки збуту для вітчизняної продукції, але й залучити додаткові інвестиції та технології для модернізації економіки [45].

Трансформації міжнародних торговельних відносин України є важливими для розвитку інноваційного потенціалу та високотехнологічних галузей економіки. В умовах глобальної конкуренції та швидких технологічних змін Україні необхідно зосередитися на розвитку таких галузей, як інформаційні технології, біотехнології, нанотехнології, енергетика та аерокосмічна промисловість. Розвиток цих галузей дозволить Україні не лише диверсифікувати свій експорт та зменшити залежність від сировинних ресурсів, але й створити нові робочі місця та забезпечити стабільне економічне зростання.

Важливу роль у трансформації міжнародних торговельних відносин України відіграє також розвиток малого та середнього бізнесу. Малі та середні підприємства є важливими учасниками міжнародної торгівлі та здатні швидко адаптуватися до змін на світових ринках. Для розвитку малого та середнього бізнесу Україні необхідно створювати сприятливе регуляторне середовище, забезпечувати доступ до фінансових ресурсів та підтримувати експортну діяльність підприємств.

Глобальні економічні зміни мають значний вплив на міжнародну торгівлю України, створюючи як ризики, так і нові можливості. Для ефективного використання цих можливостей Україна повинна адаптуватися до сучасних економічних умов, активно працювати над покращенням інфраструктури, модернізацією виробництва та розширенням торговельних зв'язків. Лише системний підхід дозволить країні зміцнити свої позиції на світовій арені та забезпечити економічну стабільність.

3.2. Інновації та цифровізація в зовнішньоторговельній діяльності України

Інновації та цифровізація є ключовими факторами модернізації економіки в умовах глобалізації. Вони сприяють підвищенню ефективності, зниженню витрат і прискоренню економічних процесів. Для України, яка прагне інтегруватися в міжнародні економічні структури, цифровізація зовнішньоторговельної діяльності є стратегічним напрямком. Використання цифрових технологій дозволяє країні адаптуватися до викликів сучасного ринку, розширити географію експорту та посилити конкурентні переваги.

Інновації в зовнішньоторговельній діяльності України передбачають впровадження нових технологій, продуктів та послуг, а також удосконалення існуючих бізнес-процесів та моделей ведення бізнесу. Інноваційна діяльність українських компаній може здійснюватися як на внутрішньому ринку, так і на міжнародних ринках, де вона спрямована на підвищення

конкурентоспроможності українських товарів та послуг, а також на розширення присутності українських компаній на глобальних ринках [21, с.116-117].

Таблиця 3.1

Напрями розвитку інновацій та цифровізації в зовнішньоторговельній діяльності України

Напрями розвитку	Опис	Очікувані результати
Розвиток цифрової інфраструктури	Модернізація телекомунікаційної мережі, розширення оптоволоконних і мобільних мереж.	Підвищення доступності високошвидкісного Інтернету в усіх регіонах.
Впровадження електронного документообігу	Використання цифрових платформ для оформлення документів ЗЕД та митного оформлення.	Скорочення часу на обробку документів, зниження корупційних ризиків.
Підтримка електронної комерції (e-commerce)	Сприяння виходу українських компаній на глобальні торгові платформи (Amazon, Alibaba).	Розширення географії експорту, зростання обсягів торгівлі.
Інтеграція блокчейн-технологій	Використання блокчейн для підвищення прозорості ланцюгів поставок і фінансових операцій.	Забезпечення безпеки угод та відстеження товарів у реальному часі.
Автоматизація та роботизація логістики	Впровадження автоматизованих систем управління логістикою та складськими процесами.	Оптимізація витрат на транспортування та зберігання товарів.
Розвиток цифрових навичок	Підвищення кваліфікації працівників у сфері цифрових технологій і зовнішньоторговельної діяльності.	Формування компетентного персоналу для ефективної цифрової трансформації.
Забезпечення кібербезпеки	Впровадження стандартів захисту даних та системи національної кібербезпеки.	Захист від кібератак та забезпечення надійності цифрових операцій.
Інновації у виробничих процесах	Використання сучасних технологій у виробництві, таких як 3D-друк, штучний інтелект.	Підвищення якості продукції та зниження виробничих витрат.
Розробка цифрових платформ для ЗЕД	Створення платформ для управління контрактами, замовленнями та логістикою.	Спрощення ведення зовнішньоторговельних операцій для підприємств.

Джерело: створено автором на основі [45]

З таблиці 3.1 бачимо, що одним із основних напрямків інноваційної діяльності українських компаній у сфері зовнішньої торгівлі є розробка та впровадження нових виробничих і обробних технологій. В агропромисловому секторі активно застосовуються інновації в точному землеробстві, що дає змогу

підвищити врожайність, покращити якість продукції та знизити витрати на виробництво. В машинобудівній галузі України розробляються енергоефективні технології для виготовлення обладнання та транспортних засобів, які відповідають міжнародним стандартам якості та безпеки.

Ще одним важливим напрямком інновацій є розробка нових продуктів і послуг, що мають високу додану вартість та користуються попитом на світових ринках. У сфері інформаційних технологій в Україні активно розвиваються напрямки, пов'язані з розробкою програмного забезпечення, мобільних додатків та веб-сайтів, а також наданням послуг аутсорсингу та консалтингу. Українські ІТ-компанії успішно конкурують на глобальному ринку, експортують свої послуги до Європи, Північної Америки та Азії.

Перспективним напрямком інноваційної діяльності є також розробка нових бізнес-моделей та форматів співпраці з міжнародними партнерами. Зокрема, українські компанії активно розвивають електронну комерцію та онлайн-торгівлю, що дає можливість виходити на нові ринки та залучати нових клієнтів. Також компанії впроваджують нові форми співпраці, такі як спільні підприємства, франчайзинг і ліцензування, що дозволяє отримувати доступ до нових технологій і ноу-хау, а також розширювати свою присутність на міжнародних ринках. Держава має сприяти розвитку міжнародного співробітництва в сфері інновацій та залученню іноземних інвестицій в інноваційні проекти. Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними організаціями та фондами, які підтримують інноваційну діяльність, такими як Європейський банк реконструкції та розвитку, Horizon 2020 та інші.

Одним із важливих досягнень у сфері цифровізації є впровадження системи "Єдине вікно" на митниці, яка забезпечує електронну взаємодію між учасниками зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та державними органами. Це дозволяє зменшити час на митне оформлення вантажів, скоротити корупційні ризики та забезпечити прозорість у роботі митниці. Платформа "Дія" стала інструментом цифровізації в багатьох аспектах економіки, включаючи підтримку підприємців та спрощення доступу до адміністративних послуг для

бізнесу. У перспективі вона може включати інструменти для управління зовнішньоторговельними контрактами та отримання дозволів.

Розвиток електронної комерції (e-commerce) в Україні значно прискорився за останнє десятиліття. Українські компанії активно використовують глобальні торговельні платформи, такі як Amazon, Alibaba, Etsy. Це дає змогу малим і середнім підприємствам виходити на нові ринки з мінімальними витратами.

Цифрові технології дозволяють підвищити ефективність та прозорість управління ланцюгами поставок, зменшити витрати на транспортування та зберігання товарів, а також забезпечити своєчасну доставку товарів до кінцевих споживачів. Для впровадження цифрових технологій в управлінні ланцюгами поставок необхідно розвивати інфраструктуру для збору та обробки даних, впроваджувати системи автоматизації та роботизації логістичних процесів, а також забезпечувати інтеграцію різних учасників ланцюга поставок. Цифровізація зовнішньоторговельної діяльності України значною мірою залежить від розвитку цифрової інфраструктури та доступу до високошвидкісного Інтернету. Для цього потрібно модернізувати телекомунікаційну інфраструктуру, розширювати мобільні та оптоволоконні мережі, а також забезпечити Інтернет-зв'язок у сільській місцевості та віддалених регіонах. Необхідно також розвивати цифрові навички та компетенції серед підприємців та працівників, які займаються міжнародною торгівлею. Це включає навчання в сфері цифрових технологій, підвищення цифрової грамотності та підтримку розвитку цифрового підприємництва та стартап-екосистеми.

Забезпечення кібербезпеки та захисту даних є важливим елементом цифровізації зовнішньої торгівлі. Для цього слід удосконалювати національну систему кібербезпеки, впроваджувати міжнародні стандарти захисту даних і активно співпрацювати з міжнародними партнерами та організаціями в галузі кібербезпеки.

Попри значні досягнення, Україна стикається з низкою проблем на шляху до повної цифровізації:

- недостатня інфраструктура: у деяких регіонах країни досі бракує доступу до високошвидкісного інтернету;
- високі витрати на впровадження нових технологій: для багатьох підприємств, особливо малого та середнього бізнесу, цифровізація є фінансово обтяжливою;
- брак кадрів: нестача фахівців із цифрових технологій уповільнює їхнє впровадження в зовнішньоторговельну діяльність;
- кібербезпека: зі зростанням цифровізації посилюються загрози кіберзлочинності, які можуть завдати значної шкоди економічній діяльності [7, с.40].

Загалом, впровадження інноваційних технологій та цифрових рішень дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність українських компаній на міжнародних ринках, а також забезпечити стабільний розвиток експортного потенціалу країни.

Для успішної реалізації інноваційної та цифрової трансформації зовнішньоторговельної діяльності України необхідно забезпечити комплексний підхід, який передбачає проведення реформ в сфері освіти та науки, розвиток інноваційної інфраструктури, залучення інвестицій в інноваційні проекти, розвиток цифрової інфраструктури та забезпечення доступу до високошвидкісного Інтернету, а також розвиток цифрових навичок та компетенцій у підприємців та працівників.

Інноваційна та цифрова трансформація зовнішньоторговельної діяльності України має супроводжуватися розвитком відповідної нормативно-правової бази та регуляторного середовища. Необхідно удосконалювати законодавство в сфері електронної комерції, захисту прав інтелектуальної власності, кібербезпеки та захисту персональних даних, а також гармонізувати його з міжнародними стандартами та кращими практиками. Важливо забезпечити ефективний контроль за дотриманням законодавства та прав споживачів в онлайн-середовищі, а також створити механізми для вирішення спорів та захисту прав учасників електронної торгівлі.

Успішна реалізація інноваційної та цифрової трансформації зовнішньоторговельної діяльності України дозволить підвищити конкурентоспроможність українських компаній на міжнародних ринках, забезпечити стабільний розвиток експортного потенціалу країни, а також створити нові можливості для економічного зростання та підвищення добробуту громадян. Водночас, ця трансформація вимагає значних інвестицій та зусиль з боку всіх зацікавлених сторін, а також формування довгострокової стратегії розвитку цифрової економіки України.

Один з перспективних напрямів інноваційної та цифрової трансформації зовнішньоторговельної діяльності України — розвиток "зеленої" та сталої торгівлі, що включає впровадження екологічних стандартів, використання відновлюваних джерел енергії, зменшення вуглецевого сліду та мінімізацію відходів. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках.

Ще одним важливим напрямом є смарт-спеціалізація та кластерний підхід, що дозволяє визначати унікальні конкурентні переваги регіонів та створювати інноваційні продукти з високою доданою вартістю.

Кібербезпека та захист даних набувають критичного значення в умовах цифровізації торгівлі. Для цього необхідно розвивати національні системи кібербезпеки та співпрацювати з міжнародними партнерами.

Інноваційна та цифрова трансформація зовнішньоторговельної діяльності України має супроводжуватися розвитком відповідної статистики та аналітики. Цифрові технології дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги даних про зовнішньоторговельні операції, що може сприяти прийняттю більш обґрунтованих та ефективних рішень у сфері зовнішньоторговельної політики. Для розвитку статистики та аналітики необхідно забезпечувати збір та обробку даних з різних джерел, розвивати інструменти бізнес-аналітики та прогнозування, а також налагоджувати обмін даними та співпрацю між різними державними органами та установами.

Успішна реалізація інноваційної та цифрової трансформації зовнішньоторговельної діяльності України дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність та ефективність української економіки, але й забезпечити її стійкий та інклюзивний розвиток в умовах глобальних викликів та трансформацій. Водночас, ця трансформація вимагає значних зусиль та інвестицій з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства, а також формування довгострокової стратегії розвитку цифрової економіки України, яка має визначати ключові пріоритети та напрями розвитку, а також передбачати конкретні механізми та інструменти для їх реалізації.

Аналізуючи наведені особливості інноваційної та цифрової трансформації зовнішньоторговельної діяльності України необхідно провести SWOT-аналіз (табл.3.2), який допоможе визначити сильні та слабкі сторони діяльності, можливості та загрози на шляху модернізації.

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз інновацій та цифровізації в зовнішньоторговельній діяльності України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Активний розвиток ІТ-сектора	Недостатня цифрова інфраструктура
Впровадження платформи «Дія»	Застаріле обладнання
Застосування системи «Єдине вікно» на митниці	Низький рівень кібербезпеки
Розвиток електронної комерції (e-commerce)	Нестача кваліфікованих кадрів
Державна підтримка інноваційних проектів	Корупція
Можливості	Загрози
Залучення міжнародних інвестицій	Фінансова криза
Розвиток цифрової грамотності	Політична нестабільність
Розвиток «зеленої» економіки	Зростання конкуренції
Співпраця з міжнародними фондами	Недосконалість правового поля
Розвиток електронної комерції	Загроза кібератаки

Джерело: створено автором

З таблиці 3.2 бачимо, що інноваційна та цифрова трансформація зовнішньоторговельної діяльності України має значний потенціал завдяки активному розвитку ІТ-сектору, впровадженню платформ «Дія» та «Єдине вікно», а також державній підтримці інноваційних проектів. Україна має значні

можливості для залучення міжнародних інвестицій, розвитку цифрової грамотності, «зеленої» економіки та електронної комерції.

Для успішної реалізації цифрової трансформації необхідно мінімізувати слабкі сторони та загрози шляхом модернізації інфраструктури, покращення кібербезпеки, боротьби з корупцією та підвищення кваліфікації кадрів.

3.3. Стратегії розвитку міжнародної торгівлі України в контексті повоєнного відновлення економіки

Міжнародна торгівля відіграє ключову роль у відновленні та розвитку економіки України в умовах повоєнного періоду. Розробка та реалізація ефективних стратегій розвитку міжнародної торгівлі є важливим завданням для забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг на світових ринках, а також для залучення іноземних інвестицій та технологій.

Диверсифікація експортних ринків є ключовою стратегією для зміцнення позицій України в міжнародній торгівлі та зменшення залежності від традиційних партнерів. Основна мета цієї стратегії — розширення географії експорту, що сприятиме стійкості економіки в умовах глобальних криз або геополітичних викликів.

Наведемо можливі ринки збуту:

Ринки Азії: стрімкий економічний розвиток країн, таких як Індія, Китай, В'єтнам і Індонезія, відкриває значні можливості для експорту сільськогосподарської продукції, металів і технологій. Наприклад, збільшення експорту зернових, олії та м'ясної продукції може задовольнити потреби цих ринків.

Африканський континент: зростаюча демографія Африки створює попит на продукти харчування, фармацевтичні препарати та промислові товари. Налагодження торговельних зв'язків із країнами Північної та Західної Африки є перспективним напрямком.

Латинська Америка: експорт українських добрив, техніки й технологій може бути затребуваний у таких країнах, як Бразилія, Аргентина, Чилі.

Диверсифікація імпорту передбачає зменшення залежності України від імпорту енергоносіїв, сировини та матеріалів, а також збільшення імпорту високотехнологічних товарів та обладнання. Для цього необхідно розвивати власне виробництво енергоносіїв, зокрема відновлюваної енергетики, а також стимулювати розвиток імпортозаміщення в ключових галузях економіки, таких як машинобудування, хімічна промисловість та інші.

Для успішного розвитку міжнародної торгівлі України після війни важливою стратегією є активна участь у регіональних і глобальних ланцюгах доданої вартості. Це відкриває доступ до нових ринків, технологій, інвестицій і підвищує конкурентоспроможність українських компаній.

Основні заходи для реалізації стратегії:

- розвиток співпраці з транснаціональними корпораціями й міжнародними організаціями;
- залучення іноземних інвестицій через створення сприятливих умов, включаючи захист прав інвесторів, спрощення реєстрації бізнесу та прозорість регуляторної політики;
- активна участь у регіональних ініціативах, таких як "Один пояс, один шлях" та "Східне партнерство".

Ці кроки дозволять Україні розширити ринки збуту, модернізувати інфраструктуру, розвивати промисловість і переймати міжнародний досвід у торгівлі.

Підвищення ефективності торговельної політики та дипломатії є важливою стратегією для розвитку міжнародної торгівлі України після війни. Основними завданнями торговельної політики є захист національних економічних інтересів і просування української продукції на світові ринки, спрощення митних процедур, зменшення нетарифних бар'єрів і забезпечення прозорого регуляторного середовища та посилення інституційної спроможності органів,

відповідальних за зовнішньоекономічну діяльність (Міністерство економіки, МЗС, митниця тощо).

Роль торговельної дипломатії:

- просування товарів і послуг за кордоном, залучення інвестицій і захист інтересів українських компаній у торговельних спорах;
- підготовка висококваліфікованих дипломатичних кадрів і розширення мережі торговельних представництв;
- використання сучасних технологій та активна співпраця дипломатів із бізнес-асоціаціями й експертами.

Розвиток електронної комерції та цифрової торгівлі є ключовою стратегією для відновлення міжнародної торгівлі України в умовах глобальної цифровізації.

Основні напрямки розвитку:

- регуляторне середовище: удосконалення законодавства щодо електронної комерції, захисту прав споживачів і інтелектуальної власності;
- цифрова інфраструктура: забезпечення доступу до високошвидкісного Інтернету, сучасних платіжних систем та інструментів онлайн-платежів [36].

Роль міжнародної співпраці:

- участь у міжнародних ініціативах (Угода з ЄС, зона вільної торгівлі з Канадою) для гармонізації законодавства та впровадження кращих практик.
- залучення інвестицій і доступ до передових цифрових технологій.

Розвиток цих напрямків дозволить Україні зміцнити позиції у світовій торгівлі та інтегруватися в глобальну цифрову економіку.

Україна має великий потенціал у торгівлі послугами завдяки людському капіталу, інфраструктурі та географічному положенню. Для цього важливо:

- удосконалити законодавство у сфері ліцензування та сертифікації;
- модернізувати транспортну інфраструктуру, готелі й конференц-зали;
- розвивати людський капітал через реформи освіти та співпрацю з бізнесом.

Розвиток "зеленої" та сталої торгівлі передбачає впровадження екостандартів, зменшення вуглецевого сліду та розвиток циркулярних бізнес-моделей. Необхідні заходи - удосконалення екологічного законодавства й стимулювання "зелених" інновацій; залучення міжнародного фінансування й участь у ініціативах, таких як Паризька угода та Цілі сталого розвитку ООН. Обидві стратегії спрямовані на інтеграцію України у глобальні ринки та забезпечення сталого розвитку.

Покращення інфраструктури є ключовим чинником для зміцнення позицій України в міжнародній торгівлі. Основні заходи:

- оновлення транспортних шляхів, портів, аеропортів і створення сучасних логістичних хабів;
- впровадження цифрових технологій для управління логістикою;
- залучення міжнародної фінансової допомоги та впровадження кращих практик у співпраці з організаціями, такими як Світовий банк і ЄБРР.

Підтримка торговельного фінансування та страхування спрямована на зміцнення експорту шляхом:

- модернізації законодавства у сфері фінансів, страхування та кредитування експорту;
- розвитку державних інституцій, таких як Експортно-кредитне агентство, для зменшення ризиків і підтримки бізнесу. Ці ініціативи створять сприятливі умови для розвитку торгівлі та залучення інвестицій.

Україна повинна активно просувати свої торговельні інтереси на міжнародній арені. Це передбачає:

- 1) активізацію роботи дипломатичних представництв для залучення інвестицій, просування українських товарів і вирішення торговельних спорів;
- 2) розширення мережі торговельних офісів за кордоном і підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів;
- 3) співпрацю з бізнесом та експертами, впровадження сучасних ІТ-рішень для економічної дипломатії.

Участь у міжнародних організаціях - членство в СОТ, ООН та інших міжнародних інституціях допомагає Україні захищати свої інтереси на глобальному рівні та отримувати доступ до передових практик і технологій торгівлі.

Для розвитку міжнародної торгівлі в Україні важливими умовами є політична стабільність і належне урядування. Корупція та нестабільність підвищують ризики для інвесторів, знижують довіру міжнародних партнерів та гальмують економічне зростання. Основні кроки для досягнення стабільності:

- проведення системних реформ для зміцнення демократичних інститутів, боротьби з корупцією та гарантування верховенства права;
- забезпечення прозорості, підзвітності державних органів і залучення громадянського суспільства до контролю за ухваленням і виконанням рішень;

Україна має скористатися допомогою від міжнародних партнерів, таких як ЄС, США, Канада та інші, які фінансують програми технічної підтримки та розвитку інституцій.

Розвиток міжнародної торгівлі України в умовах повоєнного відновлення економіки має бути тісно пов'язаний з іншими секторами економічної політики, такими як промислова, інноваційна, інвестиційна та соціальна політика. Це дозволить створити синергетичний ефект і максимізувати позитивний вплив торгівлі на економічний розвиток та добробут громадян. Оскільки відновлення економіки буде тривалим і складним процесом, воно потребуватиме значних фінансових та людських ресурсів, а також міжнародної підтримки. В цьому контексті розвиток міжнародної торгівлі може стати важливим джерелом валютних надходжень та іноземних інвестицій, які сприятимуть відновленню інфраструктури, промисловості та соціальних сфер.

Завжди слід враховувати національні інтереси, суверенітет та територіальну цілісність України. Торговельна політика повинна бути збалансованою, підтримувати як експорт, так і внутрішній ринок, і захищати права українських виробників і споживачів.

Для успішної реалізації напрямків розвитку міжнародної торгівлі України в процесі повоєнного відновлення економіки необхідно об'єднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства, а також ефективно співпрацювати з міжнародними партнерами та організаціями. Лише в такому випадку Україна зможе повністю використати свій потенціал у міжнародній торгівлі, що сприятиме сталому економічному зростанню та поліпшенню добробуту громадян.

Розвиток міжнародної торгівлі має враховувати глобальні виклики і тенденції, як-от зміна клімату, цифровізація економіки, зростання впливу країн, що розвиваються, посилення протекціонізму і торговельних конфліктів, а також наслідки пандемії COVID-19 для світової економіки. Щоб ефективно реагувати на ці виклики, Україні потрібно розвивати адаптивність торговельної політики, забезпечуючи її відповідність міжнародним стандартам та найкращим практикам. Важливими кроками є інвестиції в «зелені» технології, відновлювальну енергетику, принципи циркулярної економіки та сталого виробництва, а також розвиток цифрової інфраструктури для участі в електронній комерції.

Одним із напрямків розвитку міжнародної торгівлі України після війни є зміцнення торговельних зв'язків з країнами Африки, Латинської Америки та Азії. Ці регіони мають великий потенціал для українського експорту, особливо в сільському господарстві, машинобудуванні, авіаційній промисловості, ІТ-послугах тощо. Для успішного освоєння цих ринків Україні потрібно розвивати торговельну дипломатію, економічну співпрацю та адаптувати експортну стратегію під специфічні потреби цих країн.

Ключову роль у розвитку міжнародної торгівлі відіграє також інтеграція українських виробників до глобальних ланцюгів доданої вартості. Це дозволить отримати доступ до нових технологій, покращити якість продукції та розширити ринки збуту. Для цього необхідно співпрацювати з транснаціональними корпораціями, створювати умови для розвитку промислових кластерів і технологічних парків, а також відповідати міжнародним стандартам якості та

безпеки. Також необхідно вдосконалювати систему управління ризиками та митного контролю, впроваджуючи автоматизовані системи для аналізу ризиків і запобігання контрабанді. Забезпечення прозорості митних процедур та гармонізація митних правил відповідно до міжнародних стандартів є кроками для полегшення торгівлі.

Останнім аспектом є захист прав інтелектуальної власності. Це включає удосконалення законодавства, посилення контролю на митниці та співпрацю з міжнародними організаціями. Захист інтелектуальної власності сприяє залученню іноземних інвестицій, розвитку інноваційного потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності українських компаній на міжнародних ринках [2].

Розвиток міжнародної торгівлі України після війни потребує комплексного підходу, який включає різні аспекти торговельної політики, інфраструктури, регулювання та співпраці. Основними напрямками є:

- 1) диверсифікація експорту та імпорту через розвиток інноваційних секторів, розширення партнерств та освоєння нових ринків;
- 2) участь у регіональних та глобальних ланцюгах доданої вартості через співпрацю з транснаціональними корпораціями та розвиток технологічних кластерів;
- 3) покращення ефективності торговельної політики через вдосконалення законодавства та співпрацю з міжнародними організаціями;
- 4) розвиток електронної комерції через створення сприятливого регуляторного середовища, підтримку цифрової інфраструктури та допомогу компаніям у виході на глобальні ринки;
- 5) лібералізація торгівлі послугами та розвиток людського капіталу;
- 6) поширення принципів циркулярної економіки та сталого виробництва, розвиток "зелених" технологій та інтеграція екологічних стандартів;
- 7) модернізація торговельної інфраструктури, розвиток логістичних центрів та застосування сучасних ІТ у ланцюгах поставок;

8) розвиток фінансування та страхування через співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями;

9) впровадження сучасних технологій для управління ризиками та митним контролем;

10) посилення захисту прав інтелектуальної власності через вдосконалення законодавства та співпрацю з міжнародними партнерами [12].

Для успішної реалізації цих напрямків необхідно об'єднати зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства, а також активно співпрацювати з міжнародними партнерами, що дозволить Україні повністю реалізувати свій потенціал у міжнародній торгівлі та забезпечити стабільне економічне зростання.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження трансформації міжнародних торговельних відносин України в сучасних умовах дозволяє зробити наступні ґрунтовні висновки щодо особливостей, проблем та перспектив розвитку зовнішньоторговельної діяльності країни.

Теоретичний аналіз засад формування та розвитку міжнародних торговельних відносин засвідчив їх фундаментальне значення для економічного розвитку країни в умовах глобалізації. Встановлено, що ефективність міжнародної торгівлі залежить від здатності країни адаптуватися до змін глобального середовища та використовувати свої конкурентні переваги. Важливим аспектом є інституційне забезпечення зовнішньоторговельної діяльності та розвиток механізмів державного регулювання міжнародної торгівлі.

Аналіз сучасного стану зовнішньоторговельної діяльності України виявив суттєві структурні зміни, обумовлені впливом військової агресії РФ, глобальної пандемії та трансформацією світових торговельних відносин. Спостерігається значне скорочення обсягів торгівлі з традиційними партнерами, зміна географічної структури експорту та імпорту, переорієнтація торговельних потоків на європейський ринок. Особливо відчутним є вплив війни на логістичні ланцюги та транспортну інфраструктуру, що призвело до зростання витрат на здійснення зовнішньоторговельних операцій.

Дослідження факторів впливу на трансформацію міжнародних торговельних відносин України дозволило виділити ключові чинники, що визначають характер змін: геополітичні (військова агресія, міжнародні санкції), економічні (глобальна рецесія, зміна світових цін), інституційні (поглиблення євроінтеграції, реформування системи регулювання зовнішньої торгівлі) та

технологічні (діджиталізація торговельних процесів, розвиток електронної комерції).

Оцінка впливу військової агресії РФ на зовнішньоторговельну діяльність України виявила критичні проблеми: руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, блокування морських портів, порушення логістичних ланцюгів, втрата традиційних ринків збуту. Водночас ці виклики стимулювали пошук нових торговельних партнерів, диверсифікацію експорту та розвиток альтернативних транспортних маршрутів.

Аналіз особливостей трансформації торговельних відносин України з ЄС показав позитивну динаміку розвитку співпраці в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Спостерігається зростання частки ЄС у зовнішньоторговельному обороті України, розширення номенклатури експорту, поступова адаптація українських виробників до європейських стандартів якості. Важливим досягненням стало скасування тарифних обмежень та спрощення процедур торгівлі з ЄС.

На основі проведеного дослідження розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення зовнішньоторговельної політики України, які включають: розвиток експортного потенціалу через підтримку інноваційних галузей та малого бізнесу; модернізацію транспортної інфраструктури та логістичних систем; поглиблення економічної інтеграції з ЄС та розширення співпраці з країнами Азії; впровадження цифрових технологій у зовнішньоторговельні операції; вдосконалення механізмів державної підтримки експортерів.

Перспективи подальшого розвитку міжнародних торговельних відносин України пов'язані з реалізацією євроінтеграційного курсу, диверсифікацією експорту, підвищенням конкурентоспроможності української продукції на світових ринках та адаптацією до нових умов глобальної торгівлі. Важливим завданням залишається відновлення експортного потенціалу в післявоєнний період та інтеграція України у глобальні ланцюги створення вартості.

Результати дослідження підтверджують необхідність системного підходу до трансформації міжнародних торговельних відносин України, що передбачає

узгоджені дії держави та бізнесу щодо адаптації до нових викликів глобального середовища. Успішна реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності зовнішньоторговельної діяльності та зміцненню позицій України на світових ринках.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при розробці стратегічних документів щодо розвитку зовнішньої торгівлі України, формуванні державної політики у сфері міжнародної торгівлі та прийнятті управлінських рішень щодо адаптації торговельної політики до сучасних умов. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку механізмів постконфліктного відновлення зовнішньоторговельного потенціалу України та моделей інтеграції у глобальні виробничі мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В. Міжнародна логістика: місце України на світовому ринку транспортно-логістичних послуг. Ефективна економіка. 2021. № 9. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9256>
2. Антонюк К., Ситніков М., Шаталова А. Роль цифровізації в розвитку зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС. Управління змінами та інновації. 2024. № 9. С. 85–90.
3. Базавлук Н. Г., Довбня Н. В. Відкритість національної економіки України та участь у міжнародному поділі праці. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2017. № 4. С. 19–26. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2017_4_4
4. Близняк О., Риков А. Процес євроінтеграції України в умовах повномасштабної російсько-української війни: проблеми та перспективи. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. № 2 (16). С. 119–135.
5. Власова Н. О., Гросул В. А., Краснокутська Н. С. Економіка торгівлі: навч. посіб. Харків: Світ Книг, 2015. 473 с.
6. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник / А. В. Войціховський; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 544 с.
7. Гавриленко Н. Г. Сучасні тенденції цифровізації економіки: проблеми та перспективи розвитку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. 2021. № 3 (47), Т. 1. С. 36-46.
8. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt_ES/ztt_es_u/arh_ztt_es_2024_u.html

9. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/zd/tsztt/arh_tsztt2023_u.html
10. Гончарук А. З. Україна – Китай: непростий шлях до зміцнення партнерства у суперечливих міжнародних умовах А. Гончарук Україна– Китай». №1 (15). 2019. С. 20–28.
11. Грубінко А. В. Європейський Союз після Brexit: продовження історії Моногр. / А. В. Грубінко, А. Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.
12. Демішев І., Войтко С. До питання інвестиційного потенціалу України під час і після війни. Економіка та суспільство. 2022. № 44. Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1788/1723>
13. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Дурман О. Л. Роль міжнародних блоків у вирішенні міжнародних проблем. Матеріали 17 регіональної науково-практичної конференції (14 травня 2020 р., м. Дніпро). 2020. С. 188–190.
15. Жигалкевич Ж. М. Особливості зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств в умовах євроінтеграції. Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2019. № 16. С. 116-123. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2019_16_15
16. Зовнішньоекономічна діяльність: облік, контроль та оподаткування: навч. посіб. / Л. В. Кононенко, О. А. Магопець, Г. Б. Назарова та ін.; за ред. Н. С. Шалімової. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. 548 с.
17. Івашко Л. М., Максимова Ю. О. Окремі аспекти стимулювання інноваційної діяльності підприємств сфери послуг. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2024. Т. 23, № 1(56). С. 54–66.
18. Ішук Ю. А. Застосування інструментів протекціонізму для вирішення торговельних проблем сучасності. Перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях: матеріали наук.-

практ. конф. (м. Запоріжжя, 27–28 вересня 2019 р.). Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 19–22.

19. Камишанський В. І. Правові аспекти цифровізації міжнародної торгівлі шляхом упровадження технології блокчейн (досвід для України). Економіка та право. 2022. № 4. С. 31–42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/espr_2022_4_6

20. Карандюк О. Г., Пеценко М. В. Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародного ринку послуг. Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 жовтня 2021 р.). Київ: Національний авіаційний університет, 2021. Т. 2. С. 203–205.

21. Ковбатюк Г. О. Формування понятійно-категоріального апарату інформаційно-інноваційного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності. Economic Synergy. 2024. № 1. С. 115–135.

22. Козуб В. О. Напрями трансформації системи розвитку українського експорту. Сучасні тенденції розвитку світової економіки: нові виклики та проблеми: матеріали VI міжнар. науково-практ. конф., 19 квіт. 2019 р.: тези допов. / за ред. Деркач Т.В., Кобилянської А.В. – Одеса: МГУ, 2019. С. 69-72.

23. Ксендзук В. Міжнародні торговельні організації та їх роль в розвитку зовнішньої політики України в умовах воєнного стану. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. № 3 (17). С. 318–338.

24. Мирошниченко В. О. Міжнародне торгове право у схемах, таблицях і визначеннях: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 147 с.

25. Міжнародна торгівля: конспект лекцій: навч. посіб. для студентів спец. 073 «Менеджмент» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К. О. Кузнєцова, В. В. Чорній, О. С. Ченуша. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 191 с.

26. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник / А.І. Боярчук, Р.П. Огородник, І.А. Плющик, Н.М. Антофій, Н.Є. Федорова – Херсон, ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2018. 374 с.

27. Мінченко А. О., Мазур А. В. Міжнародні нормативні акти як джерела регулювання зовнішньоекономічних відносин та їх співвідношення із національним законодавством України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. С. 64–68.

28. Монастирський Ю. Загрози розвитку промислового потенціалу в умовах міжнародної економічної діяльності. Економіка та суспільство. 2024. № 60. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-111>

29. Перерва П., Сусліков С., Матросова В., Новік І. Глобальні торговельно-економічні та інвестиційні стратегії в контексті розвитку міжнародних бізнес-структур. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Економічні науки. 2023. № 3. С. 104–112.

30. Петрова Г. Є. Аналіз сучасного стану зовнішньої торгівлі України. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 4. С. 20-25. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_4_5

31. Право Світової організації торгівлі – стрижень міжнародного торговельно-економічного права (у міжнародних угодах і правозастосувальних актах): навч. посіб. у 3 т. Т. 2 / С. Г. Осика, О. О. Бакалінська, А. О. Гришко. Ч. 1. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 792 с.

32. Редзюк Є. Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС. Міжнародна економічна політика. 2021. № 1 (34). С. 95–118.

33. Рябцев Г. Л. Причини і наслідки кризи на світовому ринку нафти та їх значення для України. Вісн. Нац. академії держ. упр. при Президентові України. 2009. № 4. С.80-87.

34. Світова організація торгівлі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wto.org/>

35. Склярська О. Динаміка товарної та географічної структури зовнішньої торгівлі України у 2013-2023 рр. Grail of Science, 2024. № 36. С. 552–554.

36. Стендер С. В., Лисак О. І., Лук'яненко Н. Е. Розвиток електронної комерції та її вплив на цифрову економіку. Академічні візії. 2023. № 24. Режим доступу: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/619/570>
37. Титаренко Л. М., Чичкало-Кондрацька І. Б., Семенчукова І. Ю. Аналіз сучасної товарної структури міжнародної торгівлі України. Економічна теорія та право: зб. наук. пр. Харків: Право, 2020. № 2. С. 11–25. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2020_2_3
38. Товарна структура зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/tsztt/tsztt_u/arh_tsztt2021_u.html
39. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. / Наук. ред. В.Юрчишин. Київ: Заповіт, 2019. 188 с.
40. Тумашов А. В. Передумови та історичні наслідки розпаду СРСР та Організації Варшавського Договору. Військово-науковий вісник. 2009. Вип. 11. С. 223-238. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2009_11_16
41. Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 2-3 березня 2023 р.: Дніпро: ДДАЕУ, 2023. 291 с.
42. Хоменко Г. Модернізація Північноамериканської угоди про вільну торгівлю як приклад нової моделі регіональної інтеграції. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2021. Т. 22, № 29. С. 55–63.
43. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2024. № 1 33, Т. 2. С. 30–52.
44. Шаров О. Відносини України з МВФ як важливий фактор національної економічної безпеки. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 330–356. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2017_16_3_6

45. Шиманська К. В., Бондарчук В. В. Пріоритетні напрями та механізми розвитку цифрової економіки в Україні. Економіка, управління та адміністрування. 2021. № 1 (95). С. 17–22.
46. Góes C., Bekkers E. The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation: An illustrative simulation study [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cepr.org/voxeu/columns/impact-geopolitical-conflicts-trade-growth-and-innovation-illustrative-simulation>
47. Martin N. Asia readies world's largest trade deal. In Focus Business. 2021. Режим доступу: <https://www.dw.com/en/rcep-asia-readies-worlds-largest-trade-deal/a-60267980>
48. Trading Economics. European Union GDP. 2023. Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/european-union/gdp>
49. Statista. Brexit and EU trade – Statistics & Facts. 2023. Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/3126/brexit-and-eu-trade/#topicOverview>
50. (30) World Bank. The African Continental Free Trade Area. 2020. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/the-african-continental-free-trade-area>

ДОДАТКИ

Додаток А

Критерії та типи сучасних міжнародних організацій

Критерії типізації	Типи організацій	Приклади організацій
Членство держав	<i>міждержавні (міжурядові)</i> — це об'єднання держав, які створені на основі міжнародної угоди, оформлені в систему постійно діючих органів, мають визначену та погоджену мету, міжнародну правосуб'єктність і засновані згідно з нормами міжнародного права	ООН, ЄС, НАФТА, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>недержавні</i> — організаційно оформлені за спільними або близькими соціальними, політичними, економічними, ідейними, професійними та іншими інтересами об'єднання різних громадських угруповань з різних країн	Європейський діловий конгрес, Міжнародна організація споживачів
	<i>змішані</i> — це організації, які складаються як з представників урядів, так і представників професійних спілок та робітників	Міжнародна організація праці, Інтерпол
Географічне охоплення	<i>глобальні (всесвітні)</i> — це організації, членами яких є представники всіх (чи майже всіх) країн світу або регіонів	ООН, МВФ, Світовий банк, СОТ
	<i>регіональні</i> — це організації, в роботі яких бере участь велика кількість представників певного регіону	ЄС, НАФТА, Меркосур
	<i>субрегіональні</i> — це організації, які утворені з представників невеликої кількості одного або різних регіонів	ГУАМ
Компетенція (функціональне охоплення, спрямованість)	<i>універсальні</i> (загальної компетенції) — це організації, які охоплюють широке коло відносин між членами (економічних, політичних, культурних тощо)	ЄС, ОЧЕС, ЛАД
	<i>Спеціальні</i> (вужької компетенції) — це організації, які мають обмежені цілі, створені для співробітництва в одній галузі (наприклад праці, охорони, здоров'я, цивільної авіації тощо) або охоплюють певний напрям діяльності (політику, науку, культуру, релігію тощо)	СОТ, МВФ, Всесвітній поштовий союз, МОП, ОПЕК
Характер повноважень (юридичний статус)	<i>міжнародні</i> — це утворення конфедеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у конфедерацію, повністю зберігають свою незалежність, мають власні органи державної влади та управління; для координації дій з метою досягнення спільної цілі вони створюють спеціальні спільні органи	ОЕСР, ОЧЕС, ЄАВТ
	<i>наднаціональні</i> — це утворення федеративного типу, тобто форма державного устрою, за якої держави, що входять у федерацію, мають як власні конституції, законодавчі, виконавчі та судові органи, так і наддержавні органи влади для вирішення спільних проблем	ЄС, МВФ

Продовження табл.1.1

Характер діяльності	<i>регулювальні</i> – виконує функції встановлення для держав, міжнародних організацій або їхнього персоналу певних стандартів, норм, правил поведінки, які мають морально-політичне чи юридичне значення	Будь-яка міжнародна організація виконує різною мірою всі функції
	<i>контрольні</i> – виконує функції виявлення фактичного стану справ у сферах діяльності організації і зіставлення з еталонами, які відображені в установчих документах або актах органів самої організації	
	<i>координаційно-інформаційні</i> – виконує функції, пов'язані з наданням членам організації обумовленої раніше інформації у вигляді статистичних зведень, коментарів, тематичних або галузевих оглядів, щорічних звітів та ін.	
	<i>консультативні</i> – передбачає створення механізму надання членам організації консультативних послуг з питань діяльності організації	
Період функціонування	<i>тимчасові</i> – діють впродовж зазначеного в установчих документах організації терміну	Будь-яка міжнародна організація може продовжувати термін своєї діяльності
	<i>постійні</i> – діють за угодами на певний строк (10-20 років), який можна продовжувати згідно з процедурою організації	
Порядок вступу до організації	<i>відкриті</i> – організації, членом яких може стати будь-яка держава на свій розсуд	МВФ, СБ, ОЧЕС
	<i>закриті</i> – організації, які можуть приймати нового члена лише за згодою початкових засновників та за дотримання ним деяких інших умов	ОПЕК